ULUDAĞ

Bursa Halkevi Dergi

Namdar Karatay
Ziyaettin Fahri
Rəmi Karul
Haydar Tolun
Halide Nusret Zorlutuna
H. Turhan Dağlıoğlu
Riza Yalgın
Mümtaz Şükrü Eğilmez
Fikret Elpe
Mithat Özgüç
Memduh Utku
Necip Aksop
İhsan Uzer
Orhon Murat Arıburnu
Sami İnaz
Macit Aray
Emin Ülgener
İsmet Bozdağ

İÇİNDEKİLER

— Makaleler —

— Tetkikler —

— Müteferrik —

— Şiir —

— Hikâye —

ULUDAĞ : Aylık Bursa Halkevi Dergisidir.

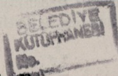
Sahibi ve Neşriyat Müdürü : Halkevi Reisi AVUKAT TEVFİK AYCAN

Yazı işleri Müdürü : NAMDAR KARATAY

Teknik ve Yayın : İSMET BOZDAĞ

ULUDAĞ
Bursa Halkevi Dergisi

Sayı : 34 Nisan 1941

Göze görünmeyen insan

Yazan :
NAMDAR KARATAY

Cihan harbinin sonu ... Yirmi iki yıl önceye ait bir hatıra :

Dört yıl süren âmansız bir savaştan sonra, hükmen galip olan devletlerin orduları sevgili yurdun her tarafına yayılmıştı. Anadolunun batı ve cenup bölgeleri, ta Konyaya kadar istilâ altında. Konya sokaklarında İtalyan askerlerinin çizmeleri sanki halkın bağrına basarak dolaşıyor. İnsan, nasıl havasız kalmadıkça teneffüs ettiği havanın değerini anlıyamazsa, istiklâlsiz kalmayınca da hürriyet ve istiklâlin değerini gereği gibi idrak edemez. İtalyan müfrezeleri hiç bir şey yapmıyor, sadece her yerde onların gezip dolaştıkları görülüyor. Fakat halk boğuluyor, yiyecek, içecek bol, zevk ve sefa vasıtaları ayni ... Herkes kendi evinde, tarlasında ... Yer yüzü ayni güneşle ısınıyor, tabiat ayni renklerle bezeniyor, fakat halkın göğsüne sanki bir değirmen taşı konulmuş gibi eziliyor, boğuluyor .. Sosyal muhitte dayanılmaz bir baskı var ..

İşte böyle bir zamanda biz, birkaç arkadaş her gün birleşip, konuşuyoruz, dertleşiyoruz. Elimizden hiç birşey gelmiyor, mutlak bir acz içinde kıvranıyoruz. Acz ve ıztırabın sığınağı hayaldir. Biz de hayallere sığınıyoruz ve adeta bu hayâl âleminde nefes alıyoruz ..

Büyük bir keşif yaptık : göze görünmemek hassası ! Bir kaç arkadaş istediğimiz zaman maddî varlığımızı ortadan kaldırıyor ve göze görünmez bir hale geliyoruz. Bu keşfimizi tekemmül ettirdikten sonra

hemen en süratli vasıtalarla Avrupaya, mukadderatımızın tayin edildiği diplomatik merkezlere gidiyoruz. Türkiyenin mülkî bütünlüğünü parçalayan, hürriyet ve istiklâlimizi elimizden alan siyaset liderlerinin odalarına giriyoruz. Onları en şiddetli bir lisanla tehdit ediyoruz. Onlar nerelerden geldiğini bir türlü anlayamadıkları bu kuvvetli emirler karşısında bucalıyorlar, sırasına göre tehditlerimizi maddî olarak isbat ediyoruz. Sonunda Türkiye bütün şan ve şerefile ortaya çıkıyor.

*
* *

Biz bu hayâllerle avunurken Türkiyede kımıldanma başladı. Bir kaynaşma oldu ve milletin bütün ruhu yekpare bir kitle halinde perçinleşti. İstiklâl savaşına girilmiştir. Sonunda — hep biliyoruz — muzaffer siyaset liderlerinin bizim mukadderatımız hakkında bize imza ettirdikleri muahedeler birer paçavra gibi yırtıldı ve atıldı. Git gide farkına vardım ki, bütün bu büyük işleri yapan kahraman Şeflerimiz, bizim hayâl sahasında aradığımız göze görünmeyen kuvveti gerçekten keşfetmişlerdi. Bu göze görünmeyen kuvvet **millî iman** idi. Bugün ayni **millî iman** şahlanmış bir şekilde büyük Milli Şefimiz **Kahraman İsmet İnönü** nün iradesine bağlanmıştır.

İnönü on sekiz milyon Türkün yekpare imanından doğan göze görünmez kuvvetin, gözleri kamaştıran asîl ve necip bir sembolüdür.

NAMDAR KARATAY

İ L Â N I A Ş K

Ne güzel kızcağızsın
Anan kim ? .. Baban kim ? ..
Koşayım müjde vermeye
Tâlip olduğumu söylemeye .

Şaire kız vermezlermi ?
Tok yazar, aç gezer demezlermi ?
Dilim varmıyor demeye
Esvap alamam giymeye .

Sen bilirsin
KAÇABİLİRMİSİN ? ...

ORHAN M. ARIBURNU

Zekâ tetkik ve araştırmalarından testler

II

Yazan : Mithat Özgüç

Bundan evvelki yazımızda testin ne olduğunu, nasıl meydana geldiğini; ve kimler tarafından psikolojik mahiyete sokulduğunu kısaca anlatmıştık. Gene geçen seferki yazımda çocuklardaki zekâ yaşlarını tayinde en evvel ve en iyi metodu bulanların Binet - Simon olduğunu söylemiştim. Ayni zamanda Binet - Simon testlerinin bir çok tadillere uğradığını da işaret etmiştim. İşte şimdi Binet - Simon metodunun en mükemmel ve bu günkü sosyal (içtimai) bünyelere en uygun olan tadilinden bahsedeceğim. Bir çok psikolog ve pedagoglar Binet - Simon testlerinin uygun bulmadıkları kısımlarını değiştirerek, yani lüzumsuz ve fazla buldukları soruları atarak ve az bulduklarına da yenilerini ilâve ederek tadil edilmiş şekillerini bize vermişlerdir. Fakat bunların içerisinde daha evvel söylediğim gibi, en mükemmel ve en kullanışlısı Amerikan psikologlarından " Terman „ ınkidir.

Terman tadilâtı:

Çocukların fıtrî zekâ ve zihnî inkişaflarını (gelişmelerini), en çabuk

ve isabetli bir tarzda ölçen Binet - Simon testlerinin bir takım mahzurları görülmüş, bir çok psikologlar tarafından esas ayni kalmak şartile üzerinde bir takım tadiller yapılmıştır. Binet - Simon testlerinin değiştirilmesini icabettiren ve bir takım itirazlara yol açan mahzurların en mühimleri şunlardır:

1 — Bu mikyasta küçük çocuklara ait olan testler kolay, büyüklerinki ise çok güçtür.

2 — Bütün testler çocukların bulundukları sosyal sınıflara göre başka başka neticeler vermektedir.

3 — Bu testlerin bir çok vazifeleri talimidir. Yani terbiye ve tahsilin baskısı altındadır.

4 — Bu mikyasta hareketi, kabiliyetleri, amelî zekâyı, teessürî temayülleri ölçecek tecrübeler hemen hiç yoktur.

İşte Binet - Simon testlerindeki bu mahzur ve noksanları gören bir takım psikologlar, eskileri tamamlamak ve kusurlu taraflarını da düzeltmek için bu değişikleri yapmışlardır. Bu psikologlar arasında (Goddard, Kuhlman, Bobertag ve Terman) ın adlarını sayabiliriz.

Terman diğer mütehassıs psikologlarla beraber iki üç sene çalıştıktan sonra bu tadil edilmiş şekli meydana getirmiştir. Tadil, 1700 normal, 200 anormal çocuk ve 400 yetişkin insan muayenesine dayanmaktadır.

Terman, Binet in 1911 mıkyasını teşkil eden 54 testten üç tanesini sadık olmadıklarından dolayı büsbütün kaldırmış, 34 tanesinin de yerlerini değiştirmiştir.

Nihayet kendisi de buna 59 yeni test ilâve etmiştir. Bu bakıma göre Terman mıkyasında « 90 » test vardır. Bu testler muhtelif yaşlara göre, şu suretle tertip edilmişlerdir:

6 test (3-10) na kadar her yaş için.
8 " (0-12) yaş için.
6 " (0-14) yaş için.
6 " (Mutavassıt yetişkinler) için.
6 " (Yüksek yetişkinler) için.
16 ilâve (Yedek) test.

Üç yaştan on yaşa kadar her test iki ay, on bir yaş için ayrı test olmadığından on iki yaşın sekiz testinden her biri için üç ay, on üç yaş içinde ayrı test olmadığından on dört yaşın altı testinden her biri dört ay, mutavassıt yetişkinlerin altı testinden her biri beş ay, yüksek yetişkinlerin altı testinden her biri altı ay olarak kıymetlendirilmişlerdir.

Henüz buraya kadar testlerin doğuşu ve mahiyetleri hakkında izahat verdik. Fakat zekâ derecelerini tayin için kullanılan bu metotların tatbik şeklinden hiç bahsetmedik. Gene testlerin tekniğine girmeden evvel bilinmesi lüzumlu olan Zekâ yaşı ve zekâ harici kısmeti gibi bazı tabirleri anlatalım ve nasıl hesap edilip bulunduklarını gösterelim.

Zekâ yaşının hesabı :

Denek (süje) test edilmeğe başlandığı zaman evvelâ temel yaşı tesbit edilir. Bunun için eğer deneğimiz on yaşında ise, kendisine iki yaş evvel yani sekiz yaşındakilere mahsus olan sorularla işe başlanır. Şayet bunda bir veya iki soruya cevap vermezse o zaman daha aşağıya inilir. Bütün sorulara tam olarak cevap verdiği yaş, temel yaşı olarak kabul edilir. Sonra buna göre on yaşına kadar her soruya iki ay, on iki yaşındakilerden her soruya üç ay, on dörtten dört ay, mutavassıt yetişkinlerden her soruya beş ay, yüksek yetşkinlerden her soruya altı ay kıymet verilir. Sonra hepsi cemedilerek, deneğin zekâ yaşı bulunur. Bunu bir misalle izah edelim. Bunun için on yaşında bir denek alalım. Aldığımız bu deneğin temel yaşı da dokuz olsun. Denek on yaş sorularından bir tanesinde muvaffak olamamıştır. Bunun için on yaşından da «10» ay kazanmıştır. On iki yaşın sekiz sorusundan, yedisini halletmiş, birini halledememiştir. Buradan da «21» ay kazanmıştır. Bunları cemettiğimizde zekâ yaşı «11 sene ve 7 ay» olarak buluyoruz. Halbuki kronolojik yani takvim yaşının «9 sene ve 5 az» olduğunu kabul edelim. İşte bu suretle deneğin zekâ yaşı «11 sene ve 7 ay» olarak bulunmuş olur.

Zekâ harici kısmetinin hesabı :

Yukarıda bahsettiğimiz veçhile, zekâ yaşı bulunduktan sonra, sıra

zekâ harici kısmetini bulmaya gelir. Zekâ yaşı ile takvim yaşının harici kısmetine zekâ harici kısmeti denir .

Bunu şöyle bir formül (düstur) şeklinde gösterebiliriz .

$\left(\frac{\text{Zekâ yaşı}}{\text{Takvim yaşı}} = \text{Zekâ harici kısmeti.} \right)$

Gene ayni deneğimizin zekâ harici kısmetini hesabedelim. Hem zekâ yaşında, hem de takvim yaşında ay vardır. Onun için seneleri de aya çeviririz. Zekâ yaşı «139» ay, takvim yaşı da «113» ay olur. Bunları formülümüze tatbik ettiğimizde :

$\frac{119}{113} = 1,23$ olur ki virgül nazarı itibara alınmayarak, zekâ harici kısmeti de «123» dür denir .

İşte bütün bu ameliyelerden sonra elde edilen zekâ harici kısmetlerine göre şöyle bir tasnif yapılmıştır .

«Zekâ harici kısmetleri» «10—20 olanlara (İdiots), «20—40» olanlara (İmbecils), «40—70» olanlara (Moron), bu üç sınıfın hepsine birden (Zayıf akıllılar) denmiştir. «70—80» zekâ harici kısmeti alanlara (Hudut), « 80 — 90 » olanlara (Geri), «90—110» olanlara (Normal), zekâ harici kısmetleri «110—120» olanlara (Zeki), «120—140» zekâ harici kısmeti alanlara (Çok zeki), zekâ harici kısmetleri «140» tan yukarı olanlara (Dehaya yakın veya deha) denmiştir .

Verilen bu malûmattan sonra test nasıl tatbik edilir ve ne gibi kayıt ve şartlara riayet etmek lâzımdır, onu anlatalım .

1 — Tecrübeci, tatbik edeceği testi iyice bellemeli, bu hususta kendisine lâzım olan materyalı evvelden tamamen hazırlamış bulunmalıdır.

2 — Tecrübeci denek ile yalnız olmak üzere küçük ve deneğin nazarı dikkatini çekecek fazla eşyadan ari, asude bir odada bulunmalıdır.

3 — Deneğe lüzumsuz ve test harici hiç bir şey söylememelidir.

4 — Çocuğu sıkmamak, korkutmamak ve itimadını kazanmak

5 — Tecrübeci çocuğu şaşırtacak, dikkatini dağıtacak hadise ve vaziyetlere mani olmalıdır. Bilhassa telkinden sakınmalıdır. Çünkü

telkin ve telkin karşısında teessür marazi bir haldir, bir irade hastalığıdır. Telkin, şahsiyeti körletir ve şahsi muhakemeyi azaltır. Binaenaleyh iradesinin hürriyetini kaybeden çocuk, testde vereceği cevaplarda sadık olmaz.

6 — Tecrübecinin, çocuğun bütün dikkat ve alâkasını, verdiği test üzerine toplaması icabeder. Bunun için evvelâ oyuna benzeyen eğlenceli testlerle işe başlamak iyi olur.

7 — Testlerin talimatlarına tamamen ve harfi harfine riayet edilerek tatbik edilmesi, soruların testte tespit edildiği şekilde sorulması ve başka hiç bir izah verilmemesi icabeder.

8 — Tecrübeci deneğin verdiği cevaplara sadece (ve - ya) işaretlerini koymakla kalmamalı, söylediklerini aynen kaydetmelidir.

9 — Bunlardan başka, çocuğun o günkü ruhî durumunda maddî veya manevî bir değişiklik olup almadığına dikkat etmeli. Çünkü bu haller netice üzerine menfi tesirler yapabilir.

İşte bu şartlara riayet edilerek zekâ yaşları tayin edilecek çocuklar üzerinde test tatbik edilerek evvelâ yaşları bilâhara da zekâ harici kısmetleri bulunur. Sonra yapılan tasnifle çocukların yaşlarına göre zekâca geri olup olmadıkları tespit edilir.

Mithat Özgüç

HASAD

Seneler bir hayat boyu yükselmekte,
Gelecek bir durgunluğa muhtaç ruhlar.
Ve hâlâ uzaktan uzağa yanış var;
Ömrün artık hasad zamanı gelmekte..

EMİN ÜLGENER

ESKİ RESİMLERİN
düşündürdükleri

Yazan : Rami Karul

Yoruldugum ve yaşamaktan usandığım zamanlarda eski albümleri karıştırmak, geçmiş senelerin ötesinden gülümseyen eski dost ve aşina çehreleri birer birer ziyaret etmek bana — iyileşmiş yaraların sızıları gibi — garip bir duygu, bir nevi zevk, elemle karışık bir haz verir.

İşte bir dost yüzü ki çocukluk günlerimizin nekadar zevk ve elemlerini beraber duymuştuk Şimdi bilmiyorum neredenedir?

işte çok genç bir akraba çocuğu ki hayatta bir şeyler olduğunu sandığı bir çağda öldü, gitti . Ona gıpte ediyorum Eğer ruh baki ise o daima hayatta bir şeyler olduğunu sanmakta devam edecektir.

Bu tahassüsler bana İngiliz şairi **Ch. Lamb'in** bazı mısralarını hatırlatıyor: «Çocukluk günlerim, şen mektep günlerim oyun arkadaşlarım vardı, eski aşina çehrelerin hepsi, hepsi gitti»

«Gülmüştüm, zevketmiştim, duyguda birlik dostlarla geç vakitlere kadar içmiş, şarkı söylemiştim »

«Eski aşina çehreler şimdi nerede?»

«Hiç kimsenin malik olamayacağı kadar müşfik bir arkadaşım vardı ki, onu ne büyük bir nankörlük ve huşunetle bırakıp gittim . Eski aşina çehrelerin bir ilham perisi olarak düşünmek için .»

«Bir zamanlar kadınların en güzelini sevmiştim Artık onunla da hiç bir alâkam yok Onu da görmemeliyim »

«O da eski bir aşina çehre oldu, o da gitti.»

«Çocukluk günlerimin geçtiği yerlerde bir hayalet gibi dolaşırım. Eski hatıraların dışında dünya bana bir çöl gibi görünür . Orada eski, aşina çehreleri ararım »

«Benim kalp yoldaşım, sen benim için bir erkek kardeşten fazla bir şeydin, ne için sen de babamın evinde doğmadın, şimdi seninle eski aşina çehreleri beraber anardık ..»

«Kimisi öldü, kimisi beni bırakıp gitti, kimisi de benden uzaklaştırıldı. Hepsi, hepsi ayrıldılar, gittiler, eski aşina çehreler ... »

Lord Byron da bir ayrılıktan duyacağı ıztırabı şöyle terennüm ediyor:

Göz yaşları ve sükûnla, kalplerimiz yarı kırık, senelerce birbirimizi görmemek üzere ayrıldığımız zaman, yanakların solacak ve öpüşlerinden daha soğuk olacak. Bu anı çoktan bekliyorduk, onun için bu kadar acı ..»

«Sabah şebneminin serinliği şimdi hissettiklerimin fena bir habercisi gibi alnıma gömülmüştü »

«Bütün yeminlerini inkâr ettin, ismin, duydukça beni titreten bir matem çanıdır Neden benim içim o kadar azizdin? Seni benim anladığım kadar kim anlamıştır? Seni benim kadar kim bilir?»

«Sevişmemiz bir sırdı Af eden kalbinin ruhunu aldatmış olacağını sükûn ve elemle düşünüyorum »

«Eğer seni uzun senelerden sonra tekrar görürsem nasıl selâmlayacağım?»

«Sükûn ve gözlerimde yaşlarla...»

Hayatta en acı şey, geçmiş zamanı tahayyül ederken saadet imkânlarını hatırlamak ve: «Ah, mümkündü!» demek değil midir?

Bakınız, **Henrich Heine** ümitsizliğin izırabını nasıl anlatıyor:

«Ümit ve aşk gitti! Her şey dağıldı, şimdi ben coşkun bir denizin çıplak ve ıssız bir sahile attığı boğulmuş bir ölü gibiyim.»

«Önümüzde denizin israfettiği yığınlar, arkamda ızdırap ve kederden başka bir şey yok »

«Başımın üstünde semanın kızları, kül renkli ve şekilsiz yağmur bulutları koşuşuyor. Bütün işleri denizden aldıklarını semaya çıkarmak ve tekrar denize boşaltmak olan buluttan testiler semaya yükseliyor.»

«Onlar da benim boş hayatım gibi yorucu ve manasız işlerini durmadan başarmaya çalışıyorlar.»

«Dalgalar mırıldanıyor, deniz kuşları çığlıklar koparıyor, tatlı ve izdirap verici eski rüyalar, çoktan gaip olmuş eski hayaller derinliklerden sürükleniyor ve biran beliriyor . »

« Obur dalgalar ve deniz kuşları artık susunuz ! Artık herşey bitti Gelecekten birşey beklemiyorum Her şey, ümit ve aşk bitti »

« Ben şimdi toprak üstüne uzanmış, tamamile yalnız ve terkedilmiş, denizin bir kenara attığı, yanan başını ıslak kumlara kömen bir kazazededen başka birşey değilim ... »

Heine, tahayyül edilen fakat hiç bir zaman hakikat olmayan saadeti şöyle anlatıyor :

« Ölüm, sükûn dolu, serin bir gece, hayat sıkıntılı bir gün »

« Karanlıklar indi, gözlerim kapanıyor, aydınlıktan yoruldum . »

« Yatağımın yanında bana doğru eğilen bir ağaç var Onun dallarından birinde öten bir bülbül sadece aşkı terennüm ediyor. Fakat ben onu yalnız rüyalarımda işitiyorum . »

Bir aşkın bıraktığı korkunç boşluğu da **Heine** şöyle terennüm ediyor :

« Bir zamanlar o kadar tatlılıkla terennüm ettiğin güzel kız nerede ? »

« Bir zamanlar kalbini ve dilini ateşleyen yüksek hararet nerede ? »

« Ah, bu ateş bir daha yanmıyacak, onu kalbin kederi ve soğukluğu söndürdü . »

« Bu kitap ölen aşkın küllerini saklayan bir vazodur . »

Heine'nin geçmiş, uzak bir aşkın hatırasına acı acı güldüğünü şu mısralarda görüyoruz :

« Hayatında ilk defa seven bir erkek, sevgisine karşılık görmese de o bir ilahtır. »

« Karşılık görmeden ikinci defa seven de bir budaladır. »

« Ben de böyle bir budalayım. Sevilmeden bir kere daha sevdim . »

« Güneş, ay, yıldızlar ve bütün kayalar halime güldüler, ben de onlarla beraber güldüm, fakat ezildim . »

Hatırası üstünde yıllarca ağlıyacak olduktan sonra saadet nedir ?

Rami Karul

EMPRESİONİZM

Yazan : Fikret Elpe

Bu yazıda **Empresionizm** kelimesinden ve bu ekolün teknik bakımından resme ne gibi yenilikler getirdiğinden, san'atta, bilhassa resimde açtığı çığırdan neye karşı bir cereyan olduğundan ve edebiyatta hangi ekole tekabül ettiğinden kısaca bahsedeceğiz.

Empresionizm hakkında bir çok makaleler yazılmış ve bir çok dedikodular yapılmıştır. Eser olarak yalnız « **M. Georges Lecomte** » un « **L'art impresioniste** » ve « **Camille Mauclair** » ın « **Les mautos de l'impressionisme** » isimli kitaplarını görüyoruz.

Empresionizm sırf bir tesadüf eseri olarak bu mektebe verilmiş bir isimdir 1874 de teşhir edilen " **Monet** „ nin «**Empresion**» adlı gurup tablosu bir Skandala sebebiyet vermişti. Bu tarihten itibaren bu cereyana empresionizm ve « Monet » tarzında resim yapan san'atkârlara da empresionist ismi verildi. Akademi empresionist ressamlarla şiddetle mücadele ve, onları delilikle " **güzellik kanunlarını inkârla** „ itham etti Daha ileri giderek empresionist tabloların teşhirini ve satımını menetti, fakat her şeye rağmen bütün bu san'atkârlar empresionist ekol namı altında otuz sene müddetle, yaratıcı sevkitabiilerine uyarak, iştiyaklı tabiat müşahedesinden başka bir nas ve münferit sempatilerden başka birlik tanımayarak akademinin disiplinci tedrisi karşısında muazzam bir eser mecmuası vücuda getirdiler.

Bu mektebi teknik bakımından mütalâa edelim : Tabiatta hiç bir renk kendiliğinden mevcut değildir. Eşyanın rengi bir hayâlden ibarettir.

Renkleri yaratan yegâne menba bütün eşyayı saran ve onları saatlere göre müteaddit değişikliklerle tebarüz ettiren güneş ziyasıdır. Biz resimde sun'î olarak renkle şekli birinden ayırıyoruz Tabiatta bunlar ayrılmazlar; ziya şekli tebarüz ettirir. Yaprak, taş parçası, hava tabakası gibi maddelerin muhtelif şekli üzerine tesir ederek onları renklendirir. Şu halde resmin yaratıcısı renktir.

Renk nedir ? renk güneş ziyasının tahlilinden başka bir şey değildir. Tabiatte her renk güneşin yedi renginden birine tekabül eder. Yedi rengin güneş şuasının muhtelif seyri neticesinde başka başka göründüğü gibi.

Şekil ve renk bir görünüştür ve daima yan yana bulunurlar. Renksiz şekil ve şekilsiz renk olmaz. Bir yaprak yeşil, bir ağaç gövdesi kahverengi değildir. Saatlere göre, yani güneş ziyasının meyline göre yaprağın yeşili ve ağacın kahverengisi tadilâta uğrar.

Bu ziya tahlilinden ikinci bir netice olarak gölgenin ziyadan mahrum bir mıntaka olmadığı çıkıyor; yalnız oradaki ziyanın kıymeti ve kalitesi başkadır. Meselâ : Peyzajda gölge ziyanın bulunmadığı bir yer değildir, oradaki ziya daha kuvvetli bir ziya tabakasına tabi olan başka bir cins ziyadır. Gölgede güneşin Spektral ziyası başka bir sür'atle ihtizaz eder O halde resimde gölgeyi, ziya yokluğunu ifade eden siyah renkle gösteremeyiz. Orada da ziya atomlarının faaliyetini aramamız icap eder. Demek oluyor ki gölge de renklidir. Bundan çıkan üçüncü bir neticede gölgede renklerin inkisar neticesinde dağıldığıdır Meselâ : Bir enteryör tablosunda ziya menşei (pencere) gösterilmemiş olabilir ve bu menşei görülmeyen ziyanın içinde eşyaların renkleri birbirlerine tesir edebilirler : Mavi bir örtünün üzerine konan kırmızı bir saksı arasında bir renk alıp verimi mevcuttur. Bu iki renk birbirlerine tesir ederek müteemmim üçüncü bir renk husule getirirler ve örtü üzerinde mor bir akis belirir Empresionistler tabiatta bu müteemmim renklere büyük bir rol verirler Ve şunu da unutmamalıdır ki bu renk oyunları tamamile fizîkî ve riyazî kanunlara uygundurlar. Bu teknik daha ziyade peyzajda kendini gösterir.

Empresionist ressamlar tablolarını yapmak için güneşin spektral ziyasında bulunan yadi rengi kullanırlar ve « Monet » müstesna, resimlerinde hiç siyah kullanmazlar. Şunu da unutmamalıdır ki bu mektebe mensup ressamların hepsi realisttirler. Hattı zatında bu ekol klâsik ve romantik mekteplere karşı bir cereyandır. « Courbet » realizme karşı olan kat'î meylile bütün genç ressamları etrafına toplayarak onların nazarlarını muasır hayata çevirmeleri ve tablolarında asırlarını canlandırmalarında müessir oldu « Monet » ve arkadaşları bütün kuvvetlerini şu fikirden almışlardır : Realist olmak, ramantizme karşı cephe almak .. Yukarıda gösterdiğimiz teknik inkişafına bu ressamların realist görüşlerini de ilâve edersek, impresionizmi şöyle tarif edebiliriz « Resim tekniğinde, asrın realist ifadesile birlikte giden bir

inkılâp, bir taraftan Sembolisme ve Romantisme karşı Realizm; diğer taraftan loş atelye resmine açık hava resmi, » «Zola» «Gancourt» ve «Flaubert» in Edebiyattaki fikirleri ne ise, resim sahasındada empresianist ressamlarınki odur. Romanda olduğu gibi resimde de hakikat aşkı ve sahte idealizmden kaçınmak, empresionist ressamları, « Karakteri » güzelliğe tercih etmeğe sevketmiştir. Her yerde güzellikten daha manâlı, daha çok heyecan uyandırabilen karakteri aramak. Realist — empresionistler, balo, sandal partisi, sokak, tarla, fabrika, enteryör gibi tablolarını yapmak için, « mütevazilerin » hayatlarında, jestlerinde ve kostümlerinde 19 uncu asrın ifadesi bakımından muazzam bir tetkik sahası bulmuşlardır.

Fikret Elpe

ESİR

Bir hasret uyandırır bende, acı ve derin;
Ne zaman görsem ufka yol alan bu treni ...
Gittikçe uzaklaşan sesi tekerleklerin
Aradığım bir iklim yadile çeker beni ...

Mademki bu varlığın her lahzası bir veda
Gezseydim yaşadıkça rüzgârlar gibi dağ, dağ ...
Geçseydi senelerim uzlet dolu yollarda,
Açılsaydı gözümde ufuklar yeni, yeni ...

Kartal kanatlarında gerilidir hevesim,
Kartal çığlıklarına armağan oldu sesim ...
Bir siyah bulut gibi, üzerimden her mevsim
Sürüyor esir olmuş bir ömrün günlerini ...

MACİT ARAY

Hudut

İşte gece yarısı ..
Ve perdeleri simsiyah bir oda ..
Yasemen renkli bir ış'k yanıyor,
Çıldırdığım yüzün önümde dumanlanıyor,
En kat'i sesinle konuşuyorsun;
Bana :
Mânâsı değişmeyen bir sesle,
" Tahammülün hududu yoktur "
Diyorsun ..
Yoktur, bir tanem ..
Zaten olsaydı,
Nasıl tahammül edebilirdim bu kadar ..
Bana sen dıvar,
Taliim uçurumken ..
Bazan, mucizeler doğabiliyor fani bir bedenden,
Ve benim,
Seni içine almayan hayatım böyle bir mucizedir ..
Yaşamak; zaruretlerin en başında gelir ..
Ve sen, yaşamam için bir zaruretsin ..

. . . . . .

Sensiz bahar gitsin ...
Sensiz dünya gitsin ..
Sensiz;
Nefes almak bile lezzetli değil ..
Değil birtanem ...
Şu muhakkak ki :
Allahın semasından, denizlerinden çok
Benim için sen güzelsin ..
Benim için :
Her akşam ay,
Her sabah güneş yükseleceğine,
Yüzün yükselsin ..
Sen, hayatımın " sonu ve ilki „
Sen hayatıma bir sonsuzluk gibi
Girdin ..
Sen :
Aşkla, ümitle,
Lazzetle, incelikle
Ömrümde belirdin ..

Ah . . . O durgun suların şiiri ..
Ah . . . O ebedî gün ...
Ah . . . O güzelliği unutulmayacak öğle saatinde
Duyduğum hüzün,
Duyduğum samimiyet ....
İçimde, aşinası olmadığım bir hissin lisanı,
Dışımda başlayan bir hayatın asumanı,
Kalbimde :
Ümit gibi bir ümitsizlik ..
Evet birtanem evet ..
İtirafın bütün ağırlığı omuzlarımda veda ederken sana,
Kopmuş, parçalanmış bir şey vardı içimde ..
Sahipsiz sevincimde,
Sahipsiz bir öksüzlük ...
Eşyada namütenahi bir düzlük;
Tabiatta çözülmüş bir nizam,
Ve ruhumda insana ebedî hissini veren
Bir inhizam ..
Ne sükûn, ne ihtilâl ..
Sâdece uykuya benzeyen bir hâl ..
Sadece sonsuzluk ...
Ruhumda bir zelzele sonu sükûnu ve susuzluk ..
Gönlümde ağlamak ihtiyacı var ...
. . . .
İdrak ettiğim şu an;
Âşinayım cehenneme daha yakından.
Şu an;
Cennet, tasavvur edilmeyecek kadar uzak ve muhayyeldir.
Daha iyi anlıyorum şimdi :
" Dante „ nin cennetten evvel
Cehennemden niçin geçtiğini ..
Ve daha iyi anlıyorum :
Cennetten fazla niçin
Daha güzel yazılmıştır Cehennem ...
Çünkü her elem;
Saadetten daha derindir ..
. . . .
Evet birtanem evet .
Tahammülün hududu yoktur belki,
Fakat şu muhakkak ki,
Hayatın bir hududu var ..
En ebedî mermer heykeller bile
Toprak oluyorlar ....

İSMET BOZDAĞ

ESTETİK TERBİYE HAKKINDA

III

Yazan : Haydar Tolun

Hamburgdaki estetik terbiye faaliyetlerinden ikincisi, « Hamburg muallimlerinin estetik terbiyeyi yayma birliği » adile meydana gelen teşekkülün bu sahada yaptığı gayretlerdir. Bu birlik 1896 da resmen tesis edildi. Hamburgtaki bu teşekkülü, Berlin, Münih, Dresd ve Laypzikdeki diğer teşekküller takip etti ve hepsinin gayesi de çocuğun güzellik terbiyesinden önce bu terbiyeyi verecek olan muallimlerin zevklerinin inceltilmesi oldu.

Bunun için müzelerde gezintiler tertip edildi, konferanslar verildi, propaganda broşürleri ve eserleri neşredildi. Bundan başka Alman şehirlerinin çoğunda, çocuk velileri tarafından **« çocuğun kayatında san'at »** namile diğer bazı teşekküller de meydana getirildi. 1901 de Berlinde bir sergi açıldı ve çocuk velilerini estetik terbiye mevzuu üzerinde tenvir edecek olan bir eser neşredildi. Ayrıca, 1901 den 1905 e kadar Hamburg ve Vaymarda üç artistik terbiye kongresi de toplandı. Bu faaliyetleri zengin neşriyat takip etti, bir çok mecmualar tesis edildi. « **Ailenin altın kitabı** » bunların başında gelir. Bü-

tün bunlardan başka birbirlerile yarış eden bir çok neşir müesseseleri, hakikî bir artistik kıymeti haiz gravürler ve taş basmaları neşrettiler. Münihte doğan diğer bir hareket ile artistik duygu diğer küçük sanatların sahasına da nakledildi.

Bu faaliyetlere o zamanın bir kaç büyük estetikçisinin adını ilâve etmek lâzımdır : Lange Konrad, Volkelt Yohannes ve Langbein bu sonuncusu 1888 de çıkan « **Rembrandt mürebbi** » isimli bir eserin muharriridir. Büyük bir coşkunluk doğuran bu eserde jean-jacgue Rousseau ve Nietzsche nin tabiate, hissi hakikate ve insaniyete dönüş felsefelerinin ilhamları sezilir.

Almanyada doğan bu hareketi aynı zamanda kültürel; pedagojik, sosyal ve ekonomik bir hareket saymak doğru olur. Romantik ve idealist olduğu kadar da pozitif olan bu hareket, yukarıda çizdiğimiz estetik pedagoji tablosunun bir hülâsası, bir özüdür.

Almanyadaki artistik pedagoji hareketi öyle münasebetlerle bir birine bağlıdır ki bütün bunların tafsilâtına girmek bu makalenin kadrosu itibariyle imkânsızdır.

Almanyadan sonra ayni yolda Belçikanın adım atmış olduğunu görüyoruz.

«Aile terbiyesi cemiyeti» adiyle teessüs eden bir teşekkül, estetik kültürün yayılmasına çok yardım etmiştir.

1907 de M. Carpil bir estetik terbiye metodu kurdu. Bu metodun gayesi çiçek ve müzik ile çocuğu sokağın tehlikeli tesirlerinden uzaklaştırmak ve ona tabiat ve toprağı işleme sevgisi telkin etmekti. Şarkıyı toprak işi ile birleştiren bu metod Belçikanın her tarafında çok gayretli taraftarlar bularak yayıldı. Hatta memleket hudutlarını bile aşarak İspanya, İtalya ve Polonyada muvaffakiyetler kazandı. Bu metod çocuğun tabiatına o kadar uygundur ki, bütün memleketlerce kabulü temenni edilebilir. M. Carpil 1909 da «çiçek vasıtasile güzelliği yayma birliği» ni kurmak suretile metodunu daha geniş görüşlerle zenginleştirdi. Belçikadaki bu artistik pedagoji hareketi sosyal faaliyete ve işçi ile çocuğun boş zamanlarının iyi geçirilmesi meselesine sıkı sıkıya bağlıdır. «Bilgi ve güzellik» isimli bir mecmua bu sahada yapılması icap eden şeyleri etüd etmekte ve estetik kültürün en ince noktalarını küçük bir ihmale bile düşmeden göstermektedir.

— Bitmedi — Haydar Tolun

Hazine evrak tetkiklerine göre:

BURSA TARİHİNE AİT BAZI VESİKALAR

Yazan : H. Turhan Dağlıoğlu

Bursanın geçmiş asırlardaki vaziyetini aydınlatmak hususunda muhtelif arşivlerda bulunan vesikalardan elde edeceğimiz istifade ve neticeler çok büyüktür. Hicrî onuncu milâdı on altıncı asra ait ve hepsi de Bursaya dair bulunan iki yüz vesika ki bunlar İstanbulda Baş Vekâlet arşiv dairesindeki mühimme defterlerinden alınmıştır. Bize Bursanın bir çok hususiyetlerini öğretmeğe hizmet etmiştir. [1]

Bu makalemizle birlikte neşredeceğimiz bir kaç vesika bize Bursa için ehemmiyeti haiz bazı noktaları aydınlatacaktır. Bu vesikalarla bunlara benzer diğer vesikalar bir araya getirilmek suretile (hicrî XI inci milâdî XVII inci asırda Bursa) adı altında ve bir kitap halinde bilâhara basılacaktır.

Neşrettiğimiz vesikalardan biri (Bursa kaplıcaları) na ait bir vesika olup 9 muharrem 1019 hicrî ve (1610 miladî) tarihlidir. Vesikaya göre o devirde kaplıcalarda gayri ahlâkî bazı vaziyetler olmakta ve Bursa kadısına bu gibi hallerin men'i emredilmektedir. Bazı ehli hava ve eşkiyanın taze oğlanlarla birlikte hamamlara giderek bazı rezalette bulunduklarını okurken vicdanen müteessir olmaktayız. Bu ve-

---

Bu eser Bursa Halkevi tarafından bastırılmakta Ve Halkevi neşriyatının 10 uncu sayısını teşkil etmektedir.

sika bize o devirdeki ahlâkî vaziyetimiz hakkında bir fikir vermektedir.

İkinci vesika Bursa ipekçiliğine ait kıymetli bir vesika olup 25 Recep 1022 Hicrî ve 1613 tarihlidir. Bursada hassa harç emini (Hasan) a yazılmıştır. İpeğin mizan yani tartı işlerine tayin edilmiş olan Mehmet Çavuşa bu işle uğraşan bahirler âdet olduğu üzere yük başına bir kül ipek vermeleri lâzım gelirken herhangi bir sebeple vermediklerinden dolayi İstanbuldan böyle bir hükmün yazılmasına lüzum hasıl olmuştur.

Burada kül kelimesini izah edelim. Kül kelimesi bugün kullanmakta olduğumuz külçe kelimesinin tam karşılığı ve bu kelimenin küçültülmüş şeklidir. Ahmet Vefik paşa bu kelimeyi (her türlü kümeli top şey) diye tarif eder ve Arapça (kelte) kelimesinden alındığını söyler .. Filhakika Türkçede bir külçe inci tabiri bugün bile müstameldir. Fakat külçe kelimesi şimdi daha fazla madenler hakkında kullanılmaktadır.

Üçüncü vesika ise Bursa sancağı beyi Mehmet beyin aidatına dair 29 şevval 1018 hicrî ve 1609 M. tarihli bir hükümdür. Bu vesikada senelik tutarı üç bin akçadan aşağı olan her türlü beytülmal ve malı gaip ve malı makut ve yuva ve Kaçkun hibi aidat daha doğrusu zuhurat akçaları mirlivaya (sancak beyine) has yani maaş olarak tahsis edildiği halde bazı nüfuzlu ve İstanbuldan gelen çavuşlarla müteferrikalar yani muhtelif hizmetler ile memuriyete gönderilen saray mübaşirleri bu paraya göz dikmiş oldukları için bir hükümle bu meselenin önü alınmak istenilmiştir.

Yuva ve Kaçkun kelimelerini burada izah edelim.

Yav ve Yave veya Yuva kelimesi gaip ve zayi manâsına gelir. Malî ıstılah manâsı ise sahipsiz alarak tutulan hayvan demektir.

Kaçkun bu kelimenin tam Türkçesidir. Başı boş kırlarda, tarlalarda gezen sahipsiz hayvanları tutup hükûmete teslim etmek ve bir zamanı var ise kaydettirmek o zamanki mevzuat icabatındandı. Sahibi çıkmayan hayvanları hükûmet sattırır ziyan ve masraf çıktıktan sonra arta kalan para mal sandığına teslim edilirdi. Hayvanları çok olan yerlerde bu mühim bir varidat kaynağını teşkil ederdi. Buna

göre bu verginin Bursada ne kadar ehemmiyetli bir yekûn teşkil edeceğini tahmin etmek kolaydır. Dördüncü vesika ise yine 29 Şevval 1018 hicrî ve 1609 M. tarihlidir. Ve mühim, ferman bir davanın hallini emretmektedir.

O devirde muhtelif vesilelerle köylere çıkan hükûmet memurları, askerler fırsattan istifade ederek günlerce köylünün misafiri oluyorlar, kendilerini ve hayvanlarını beş para vermeden besletiyorlardı. Bu hal o kadar fena bir şekil almıştı ki, Osmanlı devleti bütün teşkilât ve nüfuzile bu işi halletmeğe ve bu çirkin hali ortadan kaldırmağa uğraşmağa mecbur kalmıştı.

Köylerimizi yoksuzluğa sürükleyen içtimaî mes'elelerin başında bu anaforculuk ve köylü sırtından beleş geçinmeyi zikredebiliriz. Devlet bu anaforculuğu menedince bu defa halk elimizde emir ve adaletname vardır diye hakikaten memuriyetle ve mühim sebeplerle köylere gelen sancak beğinin voyvodalarını adamlarını koymamak yolunu tutmuşlardır.

Nihayet ikinci bir emirle bu cihet daha esaslı şekilde tasrih edilmiş ve iki üç atlı ile köylere gelen mirliva adamlarının köylere kabulü tensip edilmiştir. Beşinci vesika ise 6 Zilhicce 1019 hicrî 1610 M. tarihli bir vesikadır. Ve saraya gönderilecek buz meselesine dairdir:

Bursa asırlarca Osmanlı padişahlarının saraylarına yalnız para, un, alabalık, kestane, kumaş, ipek yetiştirmekle kalmamış buz ve kar da temin etmiştir.

Zaman zaman saray ihtiyacı için buz gönderilmesine dair hükümlere tesadüf edilmektedir.

Saray bu hususta son derece hassas davranır ve asla musamaha kabul etmezdi. Vesikanın mütaleası bize bu hususta kâfi bir fikir verir. Neşrettiğimiz bu beş vesikada İstanbulda Baş Vekâlete bağlı arşiv dairesinde bulunan muhimme yani devlet muhaberatının suretlerini ihtiva eden defterlerden alınmıştır.

Bu kelimeler ve vesikalar geçmiş asırlardaki hayatımızı aydınlatması bakımından kıymetlidirler..

H. Turhan Dağlıoğlu

Vesikalar :

Bursa kaplıcalarına ve buradaki ahlâkî vaziyete dair

Vesika — 1

Süddei saadetime mektup gönderüp mahmiyei Bursada (Kaplu-ca) denmekle maruf olan hamamları şehir kenarlarında olmağla Bahar eyyamlarında mücemmağ fisk olup şehirden bazı eşkiya ve ehli - hava emredü şabru taze oğlanlarla varup şürb-ü hamir idüp dahi zikr olunan hamamlarda vaki olan havuzlara girip futalarının uçların kaldırup bellerine bend itmekle keşf-i avret ittiklerinden gayri kolların birbirinin boyunlarına sarup alâmeleinnas ef'ali şenia idüp bunun emsali hilâfı şer'i şerif nice ef'ali kabihaya mübaşeret idüp men olunmaları mühimmattan olduğundan mahmiyei Bursada vaki ulema ve sulehadan cemmi-gafir mahkemei şerifeye gelüp ihbar idüp hilafı şer'i şerif fesad edenler men olunmaları babında hükmü hümayunun verilmek arz eyledüğün ecilden buyurdum ki vusul buldukta bu babda onat veçhile mukayyet olup mahmiyei mezburede o makule füseka hamama varup merd ve taze oğlanlar ile havza girup ef'ali şenia ittikleri vaki ise men ve def idüp minbaid hilafı şer'i şerif kimesneye fesad ittirmeyesin. Badet-tenbih memnu olmayanlar muhtacı arz olanlardan ise haps idüp arz eyleyesin değil ise şer' ile lâzım geleni icra eyleyesin. Şer'i şerife muhal f kimesneye iş ittirmeyesin. Amma mukayyet olasın ki bu bahane ile kendu hallerinde olanlara dahl olunup hilafı şeri teaddiden ziyade ihtiyat üzre olasın.

Fi 9. M. (1610) 1019
Mühimme defteri 79 sahife 50

Bursadaki ipek işlerine dair

Vesika — 2

Kidvetül-emasil vel akran mahrusei mezburede hassa harç emini Hasan zidekadrehu dergâhi muallâma mektup gönderup mahmiyei Bursa da vaki mizanı harir vezzanlığı hidmetine tayin olunan dergâhi muallâm çavuşlarımdan Mehmet çavuş zide Kadruhu.... olduğu üzere hidmeti mezbureye mütesarrıf olup lakin tüccar tarifesi bundan akdem

vezzan olanlar yük başına bir Kül harır viregelmişken bu defa bir nice müddet hidmeti merkumeye gelenler adeti kadime üzre kül vermekte teallül eyleyüp kadimden olageldiği üzre her yükte bir kül harır verilegelmekle giru olveçhile her yükte bir kül virdirilmek içün emri hümayunun virilmek ricasına arz itmeğin olagelduği üzre virilmesin emr idüp buyurdum ki vusul buldukta fermanı şerifim üzre kadim den ne veçhile olagelmiş ise giru olveçhile amel eyleyup olagelene muhalif teallül ve niza ittirmeyesin.

(Ba hatti avni efendi fi. 25 B. 1022
mühimme 80 Sahife 251)

Bursa sancağı beyinin aidatına dair

Vesika — 3

Hüdavendigâr sancağında olanlara Kadılara hüküm ki:

Hâlâ livayi mezbur sancağı beyi olan Mehmet dame İzrihu kazaya defteri göndeıup livayı mezburda vaki üç binden aşağı beytülmâl ve mali gaip ve mali mef'ut ve yuva ve kaçkun mirlivaya has bağlanup defterde mukayyet iken bazı müteferrika ve çavuş ve gayriler zikr olunan hususlar içun birer tarik ile emirler almakla bize dahi virilmiştir, deyu dahl eylediklerin bildirmeğin suret icmali mucibince olageldugi üzre amel olunmak emrim olup buyurdum ki vardıkta âsı tan-ı saadetimde virilmiş mühürlü suret defteri cedidi hakani talep idüp göresiz Filvaki zikr olunan hususlar mirlivaya has kaydolunmuş ise mucibince amel idüp mumaileyhin voyvodalıklarına zapt ve tasarruf ittirüp müteferrika ve çavuş taifesinden olveçhile emir ihraç idüp niza idenleri men ve def eyleyesin !

Fi. 29. Ş. 1018 (1609)
Mühimme 25 sahife 78

Bursa köylerine çıkan memurların haline dair

Vesika — 4

Hüdavendigâr sancağında olan kadılara hüküm ki :

Livai mezbur beyi Mehmet Dam-ı Uluvve kazaya defteri gönderip reayadan bazıları Adalet name almağla kimesne kondurmaz deyu cemiyyet edüp mirliva voyvodalarını ve adamlarını kondurmamağ-

la eşkiya fırsat bulup evler basıp adamlar katl eyledikl'erin bildirmegin mirliva voyvodaları ziyade atlu ile çıkmayup usulu sabık üzre kifayet miktarı ademle vilâyeti hıfzı hıraset ve zaptı sıyanet eylemeleri babında emri şerifim sadır olup buyurdum ki vardıkta emretim üzere amel edüp mirliva voyvodalarını ziyade atlu ile reaya üzerine çıkartmayup amma lâzım geldikte iki üç atlu ile varup vilâyeti hıfz ve raiyyeti zaptı sıyanet edüp eşkiyanın şer' ile haklarından gelesüz. Velhasıl mirliva voyvodalarile ziyade atlu ile çıkartmayup ve iki üç ademle bir hususa vardıklarında riaya taifesine elimizde emrimiz vardır deyu taallül ve bahane ettirmeyüp şer'i şerife olagelene muhalif iş ettirmeyesün.

29. Ş. 1018 (1609)
Mühimme 78 Sahife 25

Saraya Bursadan Kar gönderilmesine dair

Vesika — 5

Bursa kadısına hüküm ki .

Mektup gönderup kilârı âmirem mühimmatı içün mahrusei mezbureden buz tedarük olunup âsitanei saadetime irsal olunmak içün bundan akdem hükümü humayunuma varit olmağla ol etrafta olan dağlara 2 def'a âdemler gönderilüp kemâli ihtimam üzre olup lâkin buz kar altında vaki olup üzerinden kar ref olmayınca buz katğ olunmağa mecâl olmayup bir kaç gün tehiri lâzımdır deyu ilân ve arz eyledüğünüz ecilden buz tedariki mühimmat umurundandır. Avuk ve tehir olunmayup ziyade âdem üşürülüb Bayı veçhegân buz tedariki irsal ettirilmek babında fermanı âlişanım sadır ol muştur vusul bul dukta asla tehir ve terahi etmeyüp buz vaki olan dağlarda ziyade âdem üşürülüp her ne tarikle mümkün ise buz tedarik ve irsal etmekte bezli makdur eyleyesin. Bu hususu saire kiyas eylemeyesin. Avk ve tehir ihmâl ve mesahele etmeyüp husulü içün geregi gibi ikdam ve ihtimam eyleyesin.

6. B. Zilhicce 1019 (1610)
Mühimme 79, sahife 276

NİYLÜFER

Ovaya ilk bahar çiçek serperken,
Her yıl, tazelenen, taşan bir keder,
Üzgün Niylüferin derinlerinden
Bir titrek, hüzünlü sesle inilder.

Ne için bu güzel mevsimde Keşiş
Dalgındır ve sular neden ürpermiş ?
O zaman ırmaktan gelen inleyiş
« Koynunda sarışın bir yar gizli ! » der .

Mazinin yâdıyla artıp hüzünü,
Ne zaman kaplarsa suyun yüzünü,
Niylüfer bir insan üzüntüsünü
Bir çiçek halinde suya mezceder .

KAPLICADA İHTİYAR ASLAN

Burkulmuş, hummadan erimiş bir dil,
Yıllardır dökülen sular ağzından .
Geceler onunçün havuzda kandil,
Yaratır bin türlü oyun sazından .

Yıpranmış, dökülmüş artık yelesi,
Duvardan başını uzatmış, sinsi,
Seyreder ihtiyar aslan herkesi,
Gözleri ufalmış gibi hazından .

Her el bu aslanın okşar başını,
Ilınmış bir yosun yalar taşını,
Geçmiş dilberlerin söyler yaşını,
Yıllardır dökülen sular ağzından ..

Ahmet Kutsi Tecer

BURSADA HÜLYA SAATLERİ

Bursada bir eski cami avlusu,
Mermer şadırvanlarında şakırdayan su
Orhan zamanından kalma bir dıvar.
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar,
Eliyor dört yana sakin bir günü,
Senden böyle uzak kalmanın hüznü
İçimde, gülüyor bana derinden,
Sanki bir hatıra serinliğinden,
Ovanın yeşili, gökün mavisi,
Ve mimarilerin en ilâhisi ...

Bir zafer müjdesi burda her isim,
Yekpare bir anda gün, saat, mevsim,
Yaşıyor sihrini geçmiş zamanın,
Bu kırık taşlarda mahfuz rüyanın,
Güvercin bakışlı sessizlik bile
Çınlıyor bu geçmiş zaman vehmile ...
Gümüşlü, bir fecrin zafer aynası,
Muradiye, sabrın altın meyvası,
Ömrünün timsali beyaz Nilüfer,
Türbeler, camiler, eski bahçeler,
Şanlı menkıbesi binlerce erin,
Sesi arşa çıkmış hengâmelerin,
Nakleder yadını gelen geçene ...
Bu hayalde uyur Bursa her gece,
Her sabah onunla uyanır, güler,
Gümüş aydınlıkta serviler, güller
Serin hülyasile çeşmelerinin ...
Başındayım sanki bir mucizenin;
Su sesi ve kanat şakırtısından,
Billûr bir avize Bursada zaman,

Yeşil türbesini gezdik dün akşam,
Duyduk bir mucize gibi zamandan,
Çinilere sinmiş kur'an sesini,
Fetih günlerinin saf neşesini,
Derinleşmiş buldum tebessümünle ...
İsterdim bu eski yerde seninle
Başbaşa uyumak son uykumuzu,
Bu sükûn içinde... Ve ufkumuzu
Baştan başa örsün bu ziya bu renk
Havayı doldursun uhrevi âhenk,
Bir İlâh uykusu olur elbette
Ölüm bu tılsımlı ebediyette,
Belki de rüyası eski cedlerin
Serin bahçesinde su seslerinin ...

Ahmet Hamdi Tanpınar
(Tasviri efkâr gazetesinden)

İZNİK - BURSA

Jeolojik ve Coğrafik tetkik

II

Yazan : Memduh Utku

4 — *İznik gölünün cenub kenarı:*

İznik gölünün cenubunu çerçeveleyen Katırlı dağları ve şarka doğru temadisi olan Sarı meşe, Kızıl yayla, Lefke civarından başlayarak Gemlik'e oradan'da Marmara,nın cenub sahillerini takiben garba doğru uzanırlar. Silsilenin en yüksek noktası Gemiç tepesi olup takriben 1200 metredir.

Cenup kenarı dağlarını aşağıdaki kısımlara ayırarak mütalea etmek muvafıktır :

a) Dağlık mıntaka .
b) Sahil mıntakası .
c) Sölöz vadisi ve deltası .

a) Dağlık mıntaka: Katırlı, Sarımeşe ve Kızılyayla kütlelerinin göle yani şimale bakan yamaçları oldukça diktir. Bu dik yamaçların (ilk baharda ve kışın) akarsuların açtıkları vahşi yataklar bir kanyon manzarası arzederler. Küçük sellerin tahrip işi oldukça çabuk ilerlemektedir. Silsilenin cenuba yani Bursa ve Yenişehir ovalarına bakan kısımlarında bu şekilde sel yataklarına tesadüf edilmediği gibi esaslı bir akar suya'da rast gelinmez. Göle dökülen en mühim akarsu İslamsölöz deresidir; bunun'da yatağında ancak kışın ve ilk baharda su bulunmaktadır. Kızıl yaylanın şarkında daha mütekâmil akarsu yataklarına tesadüf edilir burada ric'i itikâl hadisesi çok ilerlemiştir.

Yenişehir ile İznik şosası üzerinde ilerde bir müsadere hadisesinin vuku bulacağını derhal hissettiren iki akarsu bulunmaktadır. Bunlardan birisi İznik gölüne dökülen ve Zeytinlik deresi namı verilen akar sudur. Diğeri de Yenişehirde Sakaryanın bir kolu olan Gökce suya karışan Köprü deresidir. Her iki akar su da ric'i itikâl ile menba noktalarını okadar geriletmişlerdir ki bunların birleşmesine bir ilâ iki kilometrelik bir mesafe kalmıştır.

Kalker

Kalker
Nümülitli

Neojen
Çakıl, Kum

Filiş
yukarı tebeşir
veya eosen

Andezitten
müştak tepelikler
(?) neojen

Andezit

Samanlı Dağ

Samanlı D. Temadisi

Marmara
Denizi

Gemlik

Karsak suyu

Orhan Gazi

Gedelek

Ortaköy

Çovalıca

Kara su

İZNİK GÖLÜ
(80)m.

İznik

Pepe Köy suyu

İslar

Yenişehir

Gökçe su

1:300000
İznik gölü ve civarı
Bünye haritası

Şüphesiz bu müsadere " capture „ hadisesinin tahaddüsü için mevzuu bahs olacak şartlar kaide seviyesinin tahavvülü ile besleme mikdarının fazlalığıdır. Eğer kaide seviyesinin tahavvülünü esas olarak alır da: kaide seviyesi aşağıda bulunan itikâlini daha süratle ilerletecek ve diğerini yani kaide seviyesi yüksekte olanı müsadere edecektir dersek İznik gölüne akan ve Zeytinlik deresi namı verilen akar suyun Köprüderesini ileride müsadere etmesi ve belki de bu hadise daha ileri giderek Sakaryanın bir kolu olan Gökce suyu İznik gölüne akıtması muhtemeldir. Bu şekilde müsadere hadiselerine mıntakanın hemen her yerinde rast gelinmektedir.

b) Sahil mıntakası: İznik gölünün cenup sahilleri İslâm sölözden Zeytinlik deresine kadar olan kısımlar dahilinde yüksek sahil manzarası arzeder. Sarı meşe ve Kızıl yayla göle çok dik meyillerle hakim bulunurlar; Mustafalı ve Balarımın şimalinde dik kısımlar ile göl arasında dar bir düzlük müşahede edilir. Burası civar yamaçlardan inen küçük dağ sellerinin taşıdıkları ve sür'atle naklettikleri allüviyonlarla teşekkül etmiştir. Bu mıntakada tesadüf edilen iskân sahaları hemen hemen yalnız sarp ve dik dağ yamaçlarına inhisar ettiği görülür. Sahilde tesadüf edilen düzlükler yukarda söylendiği veçhile göle dökülen dağ nehirlerinin allüviyonlarile teşekkül etmiş mansap ovaları oldukları gibi kısmen de gölün teşekkülü anından bugüne kadar seviyesinde vukua gelen tahavvül ile terkedilmiş yani kara hesabına kazanılmış sahalar olması muhtemeldir. Bu fikri teyid edecek vakıa göl taraçalarıdır. Bugün bunlar Gürlelerden itibaren Balarıma kadar olan saha dahilinde görülmektedir. Üzerlerinde mebzul mikdarda allüviyon taşımaktadır. Bunların civarında gölden 25 metre irtifada galemsi kıyı rüsubatına bile tesadüf ettim. En üst taraçaların taraçaların irtifaları bugün gölden 60 metre irtifadadır. Her halde (ilerde daha mufassal olarak anlatılacağı veçhile) iltisak vazifesi gören Garsak vadisi açıldıktan sonra göl suları yavaş yavaş Marmaraya boşaltılmışlar ve bu suretle seviyede vekua gelen tahavvül eski sahil izlerini taraça halinde bırakmıştır. Eğer göl teşekkül eder etmez iltisakın da mevcut olduğunu kabul edersek mezkûr taraçalar tektonik sebeplerle yani gölün cenubunu çeviren silsilelerin yükselmesi neticesinde göl seviyesinin alçalmasile izah edebiliriz.

Hakikaten neojen nihayetinde Marmara havzasında vukua gelen inhitat Katırlı, Gemiç, Sarımışı, Kızılyayla gibi kitlelerin yükselmelerini mucip olmuştur. Göl taraçalarına müşabih müteaddit basamaklara Bozburun ve Boğazıçinde de tesadüf edilmektedir ki bunlar da yükselme hadisesinin zaman zaman sükûn devreleri geçirerek tekrar faaliyete geçtiklerini ispat ederler. Garsak vadisindeki taraçalarda aynı şekilde teşekkül etmişlerdir.

C) Sölöz vadisi ve deltası: İznik gölünü cenuben çeviren kitlelerin üzerinde en mühim akar su islâm sölöz deresidir. Dere vahşi bir yatak içinde şiddetli meyil inkıtaları teşkil ederek akmaktadır. Bu yüzden İslâm sölöz

deresine bir dağ nehri nazarile bakılabilir. Akar suyun tahrip işi en ziyade ilk bahar ile kış mevsimine isabet etmiştir. Bu ratıp devirlerde akar suyun menba noktalarından koparıp sürüklediği iri unsurlu elemanlar hemen hemen göl seviyesine kadar sürüklenmiştir. Gelen allüviyonların teşkil etmiş olduğu delta çok geniş olup günden güne kara hesabına büyümektedir. (1,5-2 kilometre genişliğinde).

Sölöz deresi şark garp istikametinde temadi eden Gemiç dağı ile Sarı meşe dağını yekdiğerinden ayırır ve bu geniş kitleyi mustağraz an kateder. Dere hemen hemen menbaından mansabına kadar çok dik cidarlara maliktir. Hatta Kapu kaya mevkiinde 100 metreden fazla bir derinliğe maliktir. Dere bu kısımlarda bir kanyon manzarası arz eder Sölöz deresinin vadi zemini kâmilen filişgresile nümilit kalkerlerinden ve mansap kısımlarında da andezitli konglümeralar içinde açılmıştır. Cerek bu konglümera serisinin ve gerekse nümilitli kalkerlerin istikameti nehrin istikametine temamen amud bir vaziyette olduğunudan vadi transversaldır. Keza dere andezitik konglümeraları kesmekte ve nümülit devri tabakaları arasında cereyan etmektedir. Şu halde dere bugünki vaziyetine çok yeni devirlerde ulaşabilmiştir.

5 — İznik ve civarı

İznik şehri göl seviyesinden 8 — 10 metre irtifada oldukca geniş bir alivüyon ovasının üzerine yerleşmiştir. Bu düzlük gerek Dereköy suyunun ve gerekse civardan inen küçük dağ sellerinin birikinti mahrutlarının birleşmesinden husule gelmiştir. Dereköy çayı bu alivüyonların arasında gizli olarak akmaktadır. Bilhassa kurak mevsimde yatağında suya tesadüf edilmez. Menba noktalarını Çerkezli gölünün bir kaç kilometre yakınlarına kadar geriletmiştir Derenin sağ sahiline Sıracaca dağı ile Elmalı dağın etekleri oldukca dik meyillerle hakim bulunur. Sol sahilinde yani cenup taraflarında Bereket dağı nisbeten daha az meyilli olarak dereye iner Dere yatağını umumî silsile istikametlerine müvazi olarak açmıştır. Eğer mıntakanın bidayeti teşekkülündenberi senklinal bir çanak şeklinnde olduğu fikri kabul edilirse mezkûr dere yatağının eevelden hazırlanmış olması kabul olunmak lâzım gelir Faaliyetinin çabuk ilerleyememesine sebep beslenme mikdarının azlığından mütevelliddir Mansap ovasınıa biraz gerilerinde umki itikâlin şiddeti derhal görülür ve bazı yerlerde dere çok dik cidarlı bir vaziyet arzeder. Civardan inen Tali vadiler müstesna olmak üzere asıl Dereköy çayının yatağı 12 kilometrelik bir mesafe dahlinde 70 metrelik bir irtifa farkına maliktir ki bu da ancak % 0,6 gibi bir kıymete tekabül eder.

6 — İznik gölünün şimal kenarı

d) Dağlık mıntaka: Gölün şimal kenarı garpte Orhangazi ve şarkta da Karasuyun aşağı mecrasile tahdid edilebilir. Mıntaka heyeti umumiyesile Samanlı dağlarının şarka doğru temadisile husule gelmiştir. Bu dağlar Orhangaziye kadar göle müvazi olarak uzanırlar. Orhangaziden itibaren garbe doğru dik yamaçlı sırtlar halinde boz buruna kadar takip etmek mümkündür. Gölün şimal kenarı dağlarında esaslı olarak bir akar su mevcut değildir. Yalnız İzniğin şimali garbîsinde göle munsap olan Kara su oldukça mühim bir akar su vasfı arzeder. Boyalıcadan itibaren sahil silsilesi şimali şarkiye doğru kıvrılarak Akköy ve Omerli köylerinin biraz gerilerinden geçerek Sıraca dağı ile Elmalı dağa ulaşırlar. Kara su yamaçlardan ve menba noktalarından getirdiği allüviyonlarla göl seviyesinden oldukça büyük bir mansap ovası vücude getirmiştir. Muhtelif cesamette çakıl parçalarını ihtiva eden zemin 3-4 metre bir kalınlık iktisap etmiştir. Dere yatağında ancak ilk bahar ve kış mevsiminde az mikdarda su bulunur. Yazın birikinti mahsullerinin arasındadan sular gizli olarak akmaktadır. Boyalıcadan garbe doğra silsile göle çok yakından temas eder ve küçük küçük dağ sellerile yemaçlar parçalanmış olarak garülür.

b) sahil mıntakası: Gölün şimali garbî sahilleri Cihanköyden Boyalıcaya kadar olan saha dahilinde yüksek sahil manzarası gösterirler. Samanlı dağlarının temadisi bu kısımda dik sathı maillser halinde göle kadar sokulurlar. Bariz itikâl platformlarına tesadüf edemediğimden dolayı falez sahil manzarası arzediyor deyemiyeceğim. Bu maileler üzerinde teşekkül etmiş akar su da yoktur.

Yalnız kışın ve ilk baharda karların erimesinden mütevellid sel yataklarına tesadüf edilir.

Boyalıcadan itibaren İzniğe kadar olan sahil mıntakası alçak sahillerle çevrülmüştür. Bu kısım bilhassa gerilere doğru da tedrici bir surette yükselmektedir. Esasen İznik gölünün şimali şarkî kısmında geniş bir alüviyon ovasının mevcudiyetinden evvelce bahsedilmişti. Burada yer yer koylara ve burunlara tesadüf edilir. Kara suyun göle mansap olduğu yerde allüviyon tersibi şiddetle ilerlemektedir. Fakat deltanın tekâmülü cenub sahillerinde tesadüf ettiğimiz İslâm sölöz deresi kadar sûratli değildir. Çakırca mevkiinde ve İzniğin biraz şimalinde göl sularının gayet durgun ve cereyansız olmasından mütevellid sazlıklara rastgelinir. Kayan suyu henuz Karasu kadar mütekâmil bir delta vücude getiremediğinden bugün göle döküldüğü yer bir körfez manzarasındadır.

7 — Gölün garp kenarı

İznik gölünün garp kenarı oldukca geniş bir düzlüğü ihtiva eder. Burada Garsak vadisi allüviyonların arasından gizli olarak akmakta olan sularla bes-

lenir. Fakat gerek Gemiş dağdan ve gerekse Orhan Gazinin şimali garbi taraflarındaki sırtlardan inen küçük akar suları da unutmamak lâzımdır. Bu düzlüğe biz bir allüyiyon ovası deyebiliriz, çünkü yamaçlardan akan sellerin getirmiş oldukları allüviyonların birikmesile teşekkül etmiştir. Ovanın deniz seviyesinden vasatî irtifaı 90-110 metredir. Orhan gaziden 5-6 kilometre mesafeden Gedelek köyü civarında bu allüviyonlar laküstr depolar üzerindedirler Bunlar ince kumlu tabakalarla tevali eden sarı marınlardır. Ayrrca yer yer çakıllar ve yuvarlak graviyeler de vardır. Bu rusuplar 105-110 metre irtifalarda hafif meyllidirler. Bunlar Yalovadan Orhan Gaziye gelirken görülen Neojen rusuplarından farklıdırlar. Vaziyetlerine göre İznik gölünün depolarını andırırlar Şu halde İznik bidayeti teşekkülünde bugünkü sahasından çok daha geniş bir vüs'ata malik bulunuyordu ve zamanla gerek tebahüratın şiddeti ve gerekse Garsak vadisinin açık deniz ile iltisakını temin etmesi üzerine seviyesi düşmüş ve bugünki vaziyetini almıştır Bunu yer yer görülen göl taraçaları da bize ispat ederler

8 — İznik gölü sureti teşekkülü üzerine umumî mülâhazalar

İznik gölü Katırlı ve Samanlı silsilelerinin temadisi arasına sıkışmış şarkgarp istikametinde uzanan ve hemen hemen her yerde genişliği ayni olan oldukça geniş bir tatlı su birikintisidir. Şarktan-garba tulanî kutru 32 kilometre olup genişliği de 10 kilometre kadardır. En derin yeri cıvarda yaşıyanların söylediklerine göre 120 metre olup deniz seviyesinden yüksekliği 90 metredir.

Göle esaslı bir akar su dökülmez yalnız kışın ve ilk baharda karların erimesinden ve yağan yağmurlarla beslenen muvakkat akar sular bir varidat teşkil ederler. Açık deniz ile irtibatını Gemlikte denize dökülen Garsak çayı temin eder; fakat Garsak çayi kurak mevsimde adeta kuru bir vaziyet arz eder çünki yazın gerek tabahhuratın fazlalığı ve gerekse göle dökülen ufak tefek akar suların kuruması göl seviyesinin muvakkaten düşmesini icap ettirir ve bu yüzden gölde harice gidecek fazla miktarda su bulunmaz. Böyle olmakla beraber gölün garbinde teşekkül etmiş bulunan oldukça geniş mansap ovasının allüviyonları arasından gizli olarak Garsak çayına bir miktar su gitmektedir. Bu mecranın bir sene kâmilen kuru olduğu görülmüştür. Göl seviyesi esaslı olarak bir tahavül göstermez. Yalnız bazı mevkilerde dağlardan inen kuvvetli dağ sellerinin bilhassa ratıb mevsimde getirdikleri fazla allüviyonlar gölde oldukça geniş deltaların teşekkülüne meydan yermiştir (Karasu ve bilhassa İslâm sölöz deresi) . Gölün suları pek burucu ve acımsıdır. Bnnunla beraber civar halk tarafından tatlı su olarak içilmektedir. Her halde suların tuzluluğunu suda munhal mevaddı kimyeviye yapmaktadır. bu mevadın başlıcası her halde küherçiledir.

Gölde henüz tetkik edilmemiş müteaddit cinsden balıklar vardır. Ezcümle tedariki müşkül olan ve boyu 60-70 santimetre gelen bir balık cinsi vardır ki havyar balığına çok müşabihdir. Sahillerinde çok miktarda kuş yuvalarına tesadüf edilir. Suda yetişen nebatat cinsleri çok azdır; Yalnız golün şimali şarkîsinde mevcut sazlıklar zikre şayandır. Kuşlar meyanında balıkcıl ile leylek ve saka cinsleri vardır. Uzun bacaklı ve uzun gagalı kuş sınıfının çok mıktarı bütün kıyılarda hiç ürkmeyerek gezerler, gölü çeviren dağların nebatatı da çok mütenevvidir. Defneler ve zakum ağaçla.ının buradaki cesametleri oldukça mühimdir. Gölün cenubu garbi kenarinda bu gün iskele vazifesini gören dutluca mevkiinden İslâm sölöze kadar olan saha dahilinde geniş zeytinlikler ve dutluklara rast gelinir. Keza şimali garbî sahilleri de kâmilen zeytinlikler ile çevrilmiştir.

İznikten çıkıldıktan sonra kara suyun mansap taraflarına doğru gölün derinliği azdır. Buradaki ratıp yerlerde ve su içlerinde büyüyen nebatat yetişir; arazi düz ve bataklıktır.

Gölün teşekkülü

İznik gölü durum itibarile garb - şark istikametinde temadi eden geniş bir faylı senklinalin mihverini teşkil eder. [1]

Bursa ve Yenişehir ovaları gibi İznik gölü ve İznik körfezinin bulunduğu nevahi pek yeni devirlerde vukua gelmiş yükselme ve alçalmalar neticesinde şiddetli kırılmalara; şakuli istikamette büyük seviye farklarına maruz kalarak bugünkü şeklini almıştır. Dahilî kuvvetlerile teşekkül eden küvet içinde sular birikerek göl haline inkilab etmiştir. Mıntakanın bir küvet halini alması her halde neojen devri nihayetinde husule gelen umumî kıt'a hareketleri ile alâkadardır. Esasen gölü ihata eden bütün çevre dahilinde görülen faylar neojen devri ortalarında husule gelen hadiselerdir ki bunlar mıntakanın bir tektonik küvet haline gelmesine sebebiyet vermişlerdir. Şu halde gölün teşekkülü miyosen nihayeti ve hatta pilyosen başlongıcıdır. Hiç şüphesiz bugün müşahede ettiğimiz müteaddit göl taraçaları bize gölün ilk teşekkülü esnasında seviyesinin bugünkünden çok yüksekte olduğunu gösterir.

— Bitmedi —

Memduh Utku

[1] W. Penck. Halkalı ziraat mektebi mecmuası sayı 1

Bursa Suları

Yazan : Mümtaz Şükrü Eğilmez

Kimin tarafından tertip ve telif edildiği zikredilmemişse de kasap zade Eşref bey tarafından toplandığı zannedilen ve 1287 yılında Bursada Hüdavendigâr (Vilâyet) matbaasında basılan « **Güldestei Şuara** » nın dış kapağında şöyle bir kayıt var : « Münderecatı ruhîi Bağdadî ve Fehim ve Veysi gibi meşahiri şuaranın terkibi bend ve müseddes ve muhammes ve gazellerile Bursada carî sular hakkında Hasip efendinin miyahiyesi ve Bursadan güzeran eden şuaranın esamisile birer beyitlerinden ibaret olup bundan hasıl olacak akça Bursada demirciler başında vaki olan ve hareket zede olarak münhedim bulunan camii şerifin inşasına sarfolunacaktır. » Bahasının da beş kuruş olduğu kaydedildikten sonra arka kapağında da Güldeste lisanından :

« Benim tertibim oldu hayra badi »
« Olur hasıl alanın her müradı »

" Konuldu çün bana Güldeste namı "
" Muattardır okuyanın meşamı "

denilmektedir. Ruhii Bağdadinin terkip bendi ile başlayan "**Güldestei Şuara** " da; Veysinin terkip bendi, Fehimin terkip bendi, Sabrinin müseddesi, Nailinin müseddesi, Cenanî efendinin müseddesi, Azerinin müseddesi, kaili zikredilmeyen diğer bir müseddes, Baba efendi zade Şeh Sait efendinin Ali Rıza paşanın gazelini tahmisi, Sürurinin Yahya efendi gazelini tahmisi, Bursada carî sular hakkında Hasip

efendi merhumun miyahiyesi, Baba efendi zade Şeh Sait efendinin miyahiyeye tezyili, Sultan Selimin gazeli; nef'î, Bursalı İffet, Bursalı Talip, Ulvî çelebi, Rıfkı çelebi, Işretî çelebi, Re'yi çelebi, Baki, Bursalı Vahit ve Tahir çelebi, Tevfik bey, Bursalı Hısalî, Hakkı, Bursalı Eşref, Kafzade Faizî, Füzuli, Azmi çelebi, Nabi, Ragıp paşa, Baki, Bursalı Şeh Sait, Rai, Bursalı Nimeti, İkinci Murad, nakip üleşraf Sabri, Giritli Sırrı, Sultan Süleyman, Bursalı Eşrefin gazellerile, diğer Bursalı şairlerden : Veliddin zade Ahmet paşa, Anî efendi, Edibi çelebi, Beliğ, Bahri dede, Celilî, Harimî, Hakkı, Hilmi çelebi, Hayri, Hızri. Hısalî, Haylî, Huldî, Zihnî çelebi, Rahmi, Rızaî, Remzi çelebi, Resim, Raziye kadın, Sebzi, Sehmi, Şeyhi çelebi, Apti çelebi, Avni, Asımî, Arif çelebi, Aklî, Fürugî çelebi, Fahri, Kâtip çelebi, Lâmiî zade Lem'i, Muidî, Mirî çelebi, Müfit Niyazi çelebi, Nazik, Nihalî çelebi, Necmi, Naci, Vâdi, Kara Davut zade Vahdinin birer beyitleri bulunmaktadır.

Yazımızın mevzuu olan Hasip efendinin « Bursada carî sular hakkında » ki miyahiyesi :

Barekâllah zihhl şehri güzini valâ	Habbeza beldei pakizei cenneti asa
Varmı bir şehr ki bu beldeye manend ola	Cümle büldane nola olsa mürecceh Bursa

diye başlıyor. Kafiye zaruretile Bursa da Bersa veya Bürsa oluyor. Vezin ve kafiye zaruretlerile yazılmış fazlalıklar, tasannüler, mübalâğalar bir tarafa bırakılarak Hasip efendinin miyahiyesinde « zikr ve tadat » eylediği sular şunlardır :

Pınarbaşı, Naip pınarı, Sütlice, Sahrınç, Umurbey suyu, Müftü suyu, Asa, Yeğni, Kızık çeşmesi, Kâtip suyu, Devlengeç, Kadri, Gümüş suyu, Fındıklı, yatağan, Yaycılar, Nilüfer, Kaplukaya, Ayrancı, Çatalçeşme, Soğucak, Kozpınarı, Acı çeşme, Laklak, Fazlı paşa suyu, Kavaklı, Balıklı, Zeyniler, Hekim şah, Delice. Gökdere, Akçağlan, Alişir.

Miyahiyeye yaptığı tezeyilde Baba efendi zade şeh Sait efendi de şunları ilâve ediyor :

Gülpınar, Abıhayat, Abıgüher, Altınoluk, Kurtbasan, Kestane. Bir kısmı bugün malumumuz olmayan bu suların yerleri hakkında gerek miyahiyede ve gerek zeylinde bir kayt ve malûmat bulunmamaktadır.

Mümtaz Şükrü Eğilmez

Mecmuamız daimî yazıcılarından Bayan İsmet Kür'ün 15 nisanda bir kızı dünyaya gelmiştir.

ULUDAĞ: Ba. İsmet Kür ve kızı Pınar Küre sıhhat ve saadet temenni eder.

Pınar'ıma

AKROSTİŞ

P ırıl pırıl yüzünle, bülbül sesinle Pınar,
I ssız gönlüme inip taze neşeler verdin.
N azlı nefeslerinde en sevinçli şarkılar,
A lnında güneş mi var?... İçime ışık serdin!

R abbimden dilerim ki günün, gecen olsun ak
K ederden uzak yaşa, her fenalıktan uzak.
Ü lkün olsun bu yurdu şefkatinle okşamak
R uhundaki ışıktan vatana dağıt bahar.

HALİDE NUSRET ZORLUTUNA

Bursa müverrihlerinden Mehmet Şemseddin in Hayat ve Eseri

– Hocam muhterem Türk Âlimi. O. Prof. M. Şerefeddin'e –

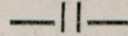
— I —

Türkiyenin Kültür tarihini tetkik edenler, bilhassa bu tarihi zaman zaman tezahur ettiği merkezler itibarile araştıranlar, Türkiye şehirleri içindeBursaya hususi bir ehemmiyet atfetmeğe mecburdurlar. Daha İstanbul, on beşinci asırdan itibaren, devlet merkezliği veçhesinden olduğu kadar harsî faaliyet bakımından da, genç imperatorluğun bütün fikrî enerjilerini kendisine çekmeğe başlamadan evvel Bursa, yüksek tedrisat ile alâkadar müesseseleriyle dikkati çekmektedir.

İstanbulun fethinden sonra Bursa, tefekkür merkezliği seciyesini kaybetti mi? Bursa medreselerinin on beşinci asırdan, yirminci asır başlarına kadar uzayan tarihçesi elimizde olmadığından bu ciheti meskût geçmek lâzımdır. Bununla beraber Bursa tarihi ile ilişiği olan eski ve yeni bir çok eserler, bize, kendi medreselerile kendi kendisine kâfi gelen, yani İstanbul medreselerine ihtiyaç hissetmiyen, hattâ gerek medrese mensuplarını, gerek Tasavvuf erbabını kendine celp ve cezb edecek kadar kuvvetini ve hayatiyetini muhafaza eden bir " Medine - Cité „ karşısında bulunduğumuzu göstermektedir.

Geçen ay Bursaya yapmış olduğum bir seyahat esnasında ismini uzaktan duyduğum Bursalı bir âlimin hayatı ve eserleri hakkında edindiğim malûmat, İstanbuldan evvel Türkiyenin Devlet ve tefekkür merkezliğini yapmış olan bu şehrin, her şeye rağmen, asırlık bir ananeyi nasıl idame ettiğini anlamaklığıma yardım etti. Bursanın

kültür tarihini yazacak olanlara bir yardım olmak üzere bu malûmatı neşrediyorum.

Altı asırlık maziye malik olan Bursanın, bu Türk sinesinin, fikrî hayat ananesini, yirminci asrın üzerlerine doğru temsil ettiğini söylediğim âlim, Bursanın tarihe mal olan Zâviye hayatı ile alâkası bulunan Mehmet Şemsettin efendidir. Onun biyografisi hakkında bir kaç söz söyleyelim.

Şemsettin efendi " Osmanlı müellifleri „ nin Bursalı müellifler arasında zikrettiği Mehmet Suhufî ailesine mensup İsmail Nazif efendinin oğludur. 1867 de Bursada doğmuştur. Babası bir müddet vergi ve nüfus memurluklarile Aydın, İzmir, Karacabeyde bulunmuş, sonra Bursaya avdet edince oğlunu Bursanın o zamanki iptidaî ve rüşdi mekteplerinde okutmuştur. Zamanının an'anesine tabi olan baba, oğlunu bir taraftan Bursa nüfus dairesine " çırağ kılmış „, diğer taraftan şehrin ileri gelen mutasarrıflarından Vahyî nin dinî ve tasavvufî mevzulara ait derslerine devam ettirmiştir.

Şemsettin efendiyi 1888 de ölen babasının riyaset ettiği Mısrî zaviyesinin başında görüyoruz. Meşrutiyetten sonra 1911 de İstantanbulda teşekkül eden " Tarih encümeni " tarafından Bursada açılan " Tarih encümeni şubesi " nin idaresini üzerine almış, muhtelif zamanlarda teşekkül eden cemiyetlerin de rais ve azalıklarında bulunmuştur. [1] Bursa Halkevinin teessüsünden itibaren Ta–

(1) Bizzat Şemseddin efendi şu malumatı veriyor: «... Tarih encümenine merbut olmak üzere Bursada bir şube açıldı. fakırı de âzı intihap etmişler. bir kaç defa toplandıkta en gayretli arkadaşımız mülâzım Abdülkadir beydi. Harp Umumîde mensup olduğu taburda vatan borcunu öderken şehit oldu... İkimiz hayli gayret ettik. O, bir iki eser de bastırdı: Bursa tarihi klavuzu, Bursa rehperi... Arkadaşlarımızla müzakereden sonra Bursa hakkında lâzım gelen malumat toplamak üzere şehrimizi bir kaç mıntakaya ayırmağa karar verdik... İlâh.„ Bk. Yeni Fikir gazetesi, Bursa, N. 477, 10 — mart — 1932

Fakat bizde başlayan her " teşekkül „ ün mukadder olduğu akibet " tarih encümeni Bursa şubesi „ ni de semereli bir faaliyette bulunmaktan mahrum etmiştir. Bizzat Şemsettin efendi, ilk zamanlarda — ki 1914 harbine tekaddüm eden yıllara düşüyor — kendi reisliği altındaki azanın toplandığını, fakat sonradan inhilâlin başladığını, meselâ azadan Abdülkadirin kendi başına (Bursa kılavuzu) ve (Bursa rehberi) ni neşre tevessül eylediğini söylüyor. Bu arada kendisi de yalnız başına (yadigârı şemsî) nin birinci cildini neşrediyor. Bursa tarih encümeni şubesi azasından olan Abdülkadir, umumî harpte ölmüş, (Bursa kılavuzu) nun ikinci cildi yazma halde kalmış, sonradan bütün taharriyata rağmen bulunamamıştır. Eski ve yeni bir çok Bursa müverrihlerini tenkit eden Şemsettin efendi, arkadaşının (Bursa rehberi) (Bursa kılavuzu) nda da, teşriki mesai etmemek neticesinde, bazı tarih hatalarının bulunduğunu söyleyerek tashih ediyor: Bk. Yeni Fikir, N. 552

rih, dil ve edebiyat şubesine şeflik eden müellif, Bursa kütüphanelerindeki kitapları tescil vazifesi ile 1936 maarif vekâleti tarafından tavzif edildiği Bir sırada vefat etti. 9 — teşrinievvel — 1936 da hasta olarak bulunduğu ve öldüğü İstanbu'da vasiyeti üzerine merkez efendi kabristanına defnedildi.

— III —

Hayatına bu suretle temas ettiğimiz Şemsettin efendi, basılmış veya yazma on bir eserin sahibidir. Bu eserleri sırasile kaydedelim:

I — Mesâri Şemsi :

Bu eser 1924 de tabedilmiştir. Manzum olan eser, Bursada muvaffak olan Mevlûd müellifi Süleyman Çelebiden beri devam eden mevlütçülük ananesinin de bir vesikasıdır. Kitabın baş tarafında müellifin verdiği malûmata bakılırsa,kendi akrabasından Akif efendi de bir mevlût vücuda getirmiştir : " Birçok mevlüt manzumelerinden biri de pederimin ceddi mâderîsi ... Akif efendi tarafından tanzim edilmiştir. Bursaca bazı mahdut zevat okumaktadır ... Mucip nisbet manevî olur ricasile hayli müddettir muhtasar, muannid bir mevlüt yazmak ... Fakirin de gönlünden geçerdi .. „ Her halde edebiyat ve dinî musikî tarihimizin müşterek şahsiyetlerinden evvel Süleyman Çelebi ile herhangi bir surette alâkadar olanlar, Mevlüt yazma an'anesini göstermek için bu mevlüt ü de mutlaka görmelidirler. Maksadımız sadece malumat verme olduğu için eserin edebî kıymeti şimdilik mevzu haricindedir .,

II — Gülzarı Mısrî :

Bu eser basılmamıştır. Mısrii Niyazî nin mufassal biyografisini, ondan sonra gelen Halifelerinin isimlerini ve hayatlarını hikâye ediyor.

III — Yadigârı Şemsî :

Bu eser, Bursanın kültür tarihini yakından alâkadar ediyor. Müellif Bursa zaviyelerini, müessislerini, şeflerini tetkik etmekte, her biri hakkında etraflı malûmat vermektedir. Eserin birinci cildi 1916 da Bursada tabedilmiş, hasılatı Bursa Darülâcezesine terkedilmiştir. Bu cilt 274 sahifeden ibarettir. Gayri matbu olan ikinci cilt, eseri itmam etmektedir.

IV — Bahari Şemsî :

Bu eser, bir nevi tezkeredir. Beliğ ın devamı addedilebilir. On dokuzuncu asrın ikinci yarısından itibaren kısmen Bursada, kısmen umumiyetle Türkiyede yetişmiş ulema ve hulafâ nın byografilerini ihtiva ediyor. Eser basılmamıştır.

V — Bergüzari Şemsî :

Muhtelif mevzulara ait makalelerden teşekkül eden bu risale de basılmamıştır.

VI — Ezhari Şemsî :

Bursanın yetiştirdiği şairlerden bahsediyor. Gayri matbudur.

VII — Mi'yari Şemsi :

Bursa tarihine ait muhtelif eserlerdeki tarihî yanlışlıkları tashih eden bir eserdir 1932 senesinde Bursada intişar eden (Yeni Fikir) gazetesi, bu eserin bir kısmını tefrika suretile neşretmiştir.

VIII — İtimarı Şemsî :

Bursadaki Camii Kebir hakkında bir monografidir, basılmamıştır.

IX — İftiharı Şemsî :

Ehli beyit hakkında şiirleri muhtevîdir, gayri matbudur.

X — Eş'arı Şemsî :

Müellifin kendi şiirlerinden vücuda gelen bir dîvandır, basılmamıştır. Ayrıca muhtelif şairlerden seçme parçaları muhtevi bir (İhtiyarı Şemsî) isimli basılmamış bir mecmua daha mevcuttur.

XI — Medarı Şemsî :

Bursadaki bütün kitabeleri ihtiva ediyor ve her kitabe etrafında malûmat veriyor. Müellif bu eser hakkında bir vesile ile şu malûmatı vermektedir; „ Medarı Şemsî nam eserim ki, bilcümle Bursadaki cevamii camidir.... Orada Ebu İshak camii kitabesi de vardır.. [1] „

[1] Bk. Yeni Fikir, No. 481. Bursa tarihi ile meşgul olanlardan Taib Efendi nin kaydettiği Bursa kitaplarını tashih ederken böyle diyor.

XII — Kararı Şemsî :

Bursa kabristanlarında yatan müşahirden bahsediyor Güldeste de Bursalı Aptal Çelebi nin H 1090 da öldüğü mukayyet ise de Bursanın en mühim tarihî kabristanı olan Deveciler mezarlığında bulduğu mezar taşının 1087 yi gösterdiğini kayd eden müellif bu vesile ile diyor: "(Kararı Şemsî) ismini verdiğim eserimi yazarken bütün Bursada bulunan kabristanlarda medfun meşahirin tarihe geçen ve geçmeyenlerini tahkik edip eserime derç ettim [2] „

— IV —

Bunlar içinde " Miyarı Şemsî „ ismini taşıyan eserin Bir Bursa gazetesinde vaktiyle tefrika edildiğini kaydettik. Filhakika „Yeni Fikir„in 475 inci numarasında gazete o eser sahibini okuyucularına şöyle takdim ediyor :

— "Mehmet Şemseddin efendi, Bu sayı çok seven, Bursa tarihi ile alâkadar olarak bu yolda hayli emek sarfetmiş bulunan bir simadır... Bursa için yazılan eserlerde rastladığı bazı hataları tespit etmiş. Bunları " Miyar Şemsi „ altında toplamıştır... Bursa tarihine taallûk ettiği için bunları memnuniyetle neşrediyoruz„ [3]

Eserin baş tarafında " Türk tarih encümeni „ nin Bursa azalığını ve mümessilliğini yapan Şemseddin efendi müverrihlerin ahvalinden şikâyet ediyor : " Hataların ekserisi müverrihlerin ; Duydular ise tahkik etmeden kitap doldurmaları, işittikleriyle iktifa etmeleri yüzündendir. „ Gösterdiği hatalardan bir kaçına işaret etmeği, Bursalı âlimin tarihçiliği hakkında bir fikir verir mülâhazasile faydalı buluyoruz.

„ Miyarı Şemsî „' yahut tefrika edildiği gazeteki başlığı ile "Bursa tarihinde yanlışlar„ isimli eser, (Sicilli Osmani), (Güldeste), (Meşahiri İslâm), (Nübket - üt Tevarih), (Lugatî tarihiye), (Tevkiî Tarihi), (Hammer Tarihi), (Mir'ati Bursa), (Bursa kılavuzu), (Bursa Rehberi), Osmanlı müellifleri)... İlâh gibi menabide umumiyetle Bursaya alâkadar eden tarih mes'elelerine ait hataları tashih ediyor. Bu tashih ameliyesi, oldukça pozitif bir tarih görüşüne istinad etmektedir. Tashihler arasında yalnız (Bursa tarihi) ni alâkalandıranlardan başka Türk - İslâm tarihine taallûk edenlere de dolayisile yer verilmiştir. Hulâsa (Bursa tarihinde yanlışlar), mufassal bir hata ve savap cedve'inde addedilebilir.

[2] Bk. Yeni Fikir, No. 491

[3] Bk. Yeni Fikir gazetesi Bursa, No. 475, 3/ Mart / 1932

yetmiş iki küçük makaleden ibaret olan bu eserden bizim gelişi güzel nümune olarak seçtiğimiz bir kaç tashih, « miyarı şemsî » hakkında bir kanaat verebileceği gibi müellifin tarihî tenkide ne derece riayetkâr olup olmadığını da ihsas eyleyecektir. [1]

Mehmet Şemsettin efendi (Bursa âbideleri) mevzuunda salâhiyet sahibidir. Bu salâhiyetini (İtimadı Şemsî) isimli eserinde kullandıktan başka (Bursa tarihinde yanlışlar) da dolayisile gösteriyor [2] kendisine bu vesileyi veren meşhur müverrih Hammerdir. Bursanın « Ulucami » inden bahsederken camiin kubbesi için « her biri yirmi kadem murabbaında ve dört temel üzerinde yirmi beş daireye münkasimdir » hükmü karşısında müellifimiz haklı olarak tenkitlere girişiyor. Kendi evinin yanı başında olan bir cami hakkında meşhur bir müverrihin düştüğü hataya tahammül edememektedir. Buna rağmen ecnebi tarihcinin şöhreti karşısında da tereddüt etmektedir.

" Hammer gibi bir müdekkik müverrih böyle yazarsa şüpheye düşmek lâzım Gittim, saydım. Ulucami kubbeleri 19, şadırvanın üstünde tel kafesle yirmi, fakat yine tereddüdüm zail olmadı. İhtimal 1270 tarihindeki zelzelede yıkılmıştı. Belki eskiden yirmi beş kubbe idi. 1135 de yazılan (Güldeste) ye baktım. Yirmi kubbe on iki direk diye yazılı. (Evliya çelebi) ye baktım, o da yirmi kubbe diyor. Artık emin oldum. Fakat kademleri anlamadım. Acaba kadem demek arşın, metro demek midir ? eğer bildiğimiz ayak ise bu Ulucami değil, mini mini bir model olur.. Maatteessüf (hayrullah tarihi) de bunu ayni ile tekrar etmiş : Camii kebirin yirmi beş kubbe olduğunu yazıyor .. [3] „ Bilhassa Alman müverrihinin bir çok Osmanlı büyüklerini mühtedi addetmesi üzerinde duran Şemsettin efendi " Koca Hammer, diyor, nerede meşhur bir zat varsa mutlaka mühtedidir der. Bazı zevat bunun bitaraflığından bahsediyorsa da benim böyle bir bitaraflığa aklım ermiyor.

Meselâ Evranos gibi Kılıç Ali paşaya da mühtedi demiş, hal-

---

[1] Bu 72 makale Yeni Fikir gazetesinin 1932 senesi kolleksiyonunda intişar etmiş olup 556 ıncı numaraya kadar devam etmektedir.

[2] Anadolu şehirlerinin âbideleri hakkında kıymetli eserler neşreden, şimdide Bursa hakkında bir eser hazırlayan İstanbul Fransız Asarı atika enstitüsü müdürü ve İstanbul üniversitesi sabık profesörlerinden Monsieur A. Gariel, Bursa tarihi için elzem kaynaklar arasına, Mehmet Şemsettin efendinin (Bursa tarihinde yanlışlar) ını da ithal eylemiştir. Bizi de ilk evvel bu tefrikadan haberdar eden Monsieur Galeriel olmuştur.

[3] Bk. Yeni Fikir, N. 524 Hayrullah efendinin de Hammere istinaden hataya düştüğü mukayyettir.

buki bu zata Müezzin zade dediklerini ve Türk oğlu Türk olduğunu (Kamus) yazıyor „ Mamafi müellifimiz Mühtedilik aleyhtarı değildir. « Mühtedi olmak da bir şereftir » . ilâvesini yapıyor. [1]

Mehmet Şemsettin'in yaptığı bir çok tashihler, « Osmanlı müellifleri » etrafındadır. Meselâ Bursalı sıfatı kendisine verilen meşhur İsmail Hakkı nın eserleri arasında bir Ahitname zikredilmekte ise de bu, hakikatte, Müstakim zade ye aittir. Keza İsmail Hakkının bir ciltlik Kitabül Hıtabından bahsediliyorsada bu eser bir değil, üç ciltdir. Birinci ci't tamamiyle Arabça, ikinci cildi Arabça - Türkçe, üçüncü cildi tamamiyle Türkçedir. Bir ciltlik esar, her halde yalnız bu üçüncü cildi kasdetmiş olsa gerektir [2].

Müellifimizin ara sıra yaptığı tefsirler, ilk bakışta indî gibi görünüyor. Fakat kendisi bunların üzerinde israr etmeyüb sadece bir ihtimal olarak ileri sürmektedir. Meselâ : « Talihi Ebül Faruk » daki bir isim meselesinde böyle bir tefsire tesadüf ediyoruz :

« Bilmem ki Ebü-l Faruk, tarihinde bir yenilik mi yapmak istemiş. Edebâlîyi (Adanalı) dır diyor. Gerçi Edebi Ali diye de te'vil olunur sa da biz Adanalıyı tercih etmiş diye de ilâve ediyor. Adanalı tabirini ben bu tarihte gördüm Okuduğum Türk tarihlerinde buna dair bir şey görmedim. Hoş benim görmemekliğim ile olmaması lâzım gelmez ya [3]. » Bundan sonra müellifin kendi tahminleri görülüyor: « Hindistan ve Türkistan cihetlerinde elyevm mevcut bir meslek vardır. Her kim bu mesleğe intisap ederse kendisine « Ali » li bir isim korlar : Abdullah Dehlevî'nin isminin Gulâm Ali olması gibi... Sivasda Ziya paşanın manzum mektubunda mestur olan Mûrü Ali (Alinin Karıncası) veya Nur Ali baba'da bunlardandır. Balıkesirde Darbali isminde bir otel vardır ki otel sahibinin ecdadından bir zat olub o da Darbi Aliden galatdır. Müsafirlikle Bursaya gelen bazı zevatın da ismi Berkı Ali Seyfi Ali idi. Edebalı denen zatın de bu tarika olarak kendisine Edebi Ali tesmiye ettiği hatıra gelebilir. Sonra Ede Türkçede baba, ata demek olup Balı ise ismidir. Şu halde Bali Baba makamında Edebalı olması da mümkündür [4]. »

Mi'yarı Şemsî'nin bu neviden tashihleri veya tahminleri çoktur. Ebü-l Faruk tarihinin Evranosu Rumca Edranos yapıp bu

[1] Bk. Yeni Fikir, No. 530

[2] Bk. Yeni Fikir, No. 502

[3] Bk. Yeni Fikir, No. 481

[4] Bk. Kz. No. 482

ismi taşıyan Bursa muhafızını mühtedi addetmesini, Simavlı Bedreddini tekkelerin medreselere tefevvukundan dolayı mahkûm ettirmesini de doğru bulmayor [1]. 923 de Bursada basılan « Bursa Sergisi Rehberi » ndeki Bursa tarihine ait olmak üzere gösterilen yanlışlar, Bursa tarihi ile meşgul olanlarca mutlaka bilinmeğe değer. Hülâsa eski ismi ile (Miyarı Şemsî) , yeni ismi ile (Bursa tarihinde yanlışlar) eseri bir risale halinde neşredildiği takdirde Bursa ve Osmanlı tarihine ait noktaları araştıranlar için faydalı bir kaynak olacaktır. Bunların bir taşra gazetesi sütununda gizli kalmamasına çalışmak, vaktiyle kendisinin çalışkan bir uzvu olan müellife karşı „ BURSA HALKEVİ „ nin ödemesi icabeden bir vazife halini almıştır' kanaatındayız.

—.V.—

Mehmet Şemseddin'in 10 u tecavüz eden eserleri karşısında sadece takdir ile iktifa edip kalacak mıyız ? bir kaç nesil sonraki Bursa ile müellif arasında hiç bir rabıta kalmıyacağını düşündüğümüz zaman, yeni yetişen Bursa gençliğini, Mehmed Şemseddin gibi Otodidâkt tiplerden haberdar etmek zarureti hasıl olacaktır.

Bu zarureti kim ifa etsin, yani bu on, on iki kadar eseri bir Külliyat halinde kim neşreylesin ? içlerinden bazılarının neşredilecek bir külliyata ithal edilmesine lüzum olmadığı mülâhazası varid olabileceği gibi, her hangi biri üzerinde şekil ve muhteviyat tadilâtı da yapılabilir. Yahut hepsi, olduğu gibi neşredilir. Bu cihet « Mehmed Şemseddin Külliyatı » nın neşri zaruretinin kabulünden sonra münakaşa edilecektir. Her şeyden evvel Maarif Vekâletinin, yahut bu iş ile doğrudan doğruya alâkadar olması lâzım gelen İstanbul Üniversitesi tarih şubesinin dikkatini celbetmek lâzımdır. Babasının yazma eserlerinin değerini pek iyi bilen oğlu Fihameddin Şemsi , bu hususta hiç bir maddî müşkilât göstermemektedir [2].

---

[1] Bk. Kz. No. 483

[2] Mehmet Şemseddin efendinin basma ve yazma eserlerini gözden geçirmek ve müellif hakkında malûmat edinmek hususunda muavenetlerini gördüğüm Bursa Maarif Müdürü İrfan Alıcıoğlu, Maarif müdür muavini Kemal ve Muallim Fihameddin Şemsi beylere teşekkürü borç bilirim.

Her halde " Mehmet Şemsettin külliyatı „ nın neşrine karar verilince, iş, bir kaç selâhiyet sahibinden mürekkep bir heyete devredilmelidir. " Bursa Halkevi „ nin, vazifesi itibarile belki yüklü olduğu, bugünden ziyade dünü alâkadar eden bir kültür meselesile doğrudan doğruya uğraşacağı akla gelebilir. Mamafi daha başka makamlar nezdinde meseleyi takip ve intaç etmesi de bir hizmettir. Ayrıca " Uludağ „ mecmuasının muayyen bir sahife mikdarının hasredilmesi ve muntazaman tefrika olunması şekli de düşünülebilir. Her halde, dünün ve bugünün kültürel eserlerini, kıymetlerini ve şahsiyetlerini yarının şekil (yani harf) bakımından bizden ayrılacak olan nesillerine devretmek ister. Her fikir merkezi gibi Bursa için de ehemmiyetle göz önüne alınacak bir meseledir.

— VI. —

Görülüyor ki müellifimiz, tarihçi olduğu kadar tezkereci; mutasavvuf olduğu kadar şairdir. Eserlerinden her birini inceden inceye yoklayarak kendisi de tenkit ve tashihe muhtaç ise bu tenkit ve tashihleri, ileride basılacak eserlerinin başına bir mukaddeme halinde koymak, ancak her sahanın mütehassısına aittir. Bu arada meselâ " mevlüt „ manzumesi, Süleyman Çelebiden beri gelen mevlütçülük an'anesini hakkile bilen bir edebiyat müverrihi tarafından yazılacak bir mukaddeme ye ihtiyaç hissedecek, keza Bursa âbideleri hakkındaki esezleri de ayni suretle tenkitten geçecektir. Bu hususta İstanbuldaki Fransız asarı atika enstitüsü müdürü Prof. Gabriel e, icabında, müracaat edilebileceği gibi, Bursa tarihine müteallik meselelerde İstanbul ve Ankarada tarih şubelerinin hocalarına baş vurulabilir ve basılacak " Mehmet Şemsettin kulliyatı „ için birer mukaddeme istenebilir.

Müellifimizin alâka veren taraflarından biri de, tasavvuf edebiyatını devam ettiren şairliğidir. Aruza oldukça hakim olan Mehmet Şemsettin efendi, bilhassa maneviyetine derinden bağlı bulunduğu Niyazii Mısrî ile uzayan bir şiir nev'i an'anesini Bursada devam ettirmiştir. Bu şiirinden seçtiğimiz şu üç beyit :

Canıma ben zati hakdan gayri canan istemem,
Bendei Âli abâdan özge canan istemem !

" Men aref „ le " Semme vechüllah „ rümuzun anlamak,
Vechi mutlak rü'yetinden gayri seyran istemem !

Kendini bilsin diye halkı yarattı Müsteân
Hakkı bilmek bana kâfi başka irfan istemem.

Bize, Sokratın felsefedeki " nefsini bil ! „ düsturunun islâm — Türk âlemindeki intişarını gösteren bir vesika addedilebilir. Anʼanesi artık sona eren bir edebi nevin son nümunelerinden biri olmak itibarile de tarihî bir kıymet kazanmaktadır.

— VII. —

Bu vesile ile Mehmet Şemsettinʼin Türkiyenin içtimaî yürüyüşüne nasıl intibak eden tabiî bir münevver tipi olduğuna işaret etmek lâzımdır. Tasavvur ediniz ki Niyazii Mısrî den gelen bir tarikatin Bursadaki şefliğini yapan müellif, inkılâptan sonra, gerek ulema, gerek meşayik tabakasına mensup bir çok kimselerin pasif ve küskün kalmalarına mukabil, faal ve müessir kabiliyetlerini yeni Türkiyenin inkılâpçı Bursası uğrunda sarfetmesini bilmiş, Halkevinin edebiyat ve tarih şubesine reislik etmiş, " Miyarı Şemsî „ sini " Bursa tarihinde yanlışlar „ başlığı ile tebdil ederek yeni harflerle neşreylemiş, bu suretle kıyafet, harf ve şekil tebeddüllerine rağmen eski Bursayı yeni Bursaya bağlayan bağları muhafaza etmek sırrını sezebilmiştir. 1867 de Bursada doğan bir osmanlı devri münevverinin, 1923 den sonraki Türkiyeye de lâyık bir münevver olabileceğine misal arzeden Mehmet Şemsettinʼi bu bakımdan yapma olmayan tabiî münevver tipine nümune addediyoruz.

Belkide bu, müellifimizin tasavvufun inceliğini, hayatı sevmek ve irşad işinin şartsız ve kayitsiz her zaman için, her çeşit şerait içinde zarurî olduğunu bilmek terbiyesini ne kadar derinden kavradığını gösterir. Devrimizin değişmesi karşısında seciye ve şahsiyetini muhafaza ederek ve tarikat tasavvufunu adeta cemiyet tasaffuna kalbeyleyerek cemiyette de " Allah „ ın tecellilerini gören ve içtimaî yürüyüşü " Sünnet-ullah „ ın icaplarına tabi ad eyleyen Mehmet Şemsettini, ölümünün beşinci yılında hürmet ile yadetmek her Türkün, daha evvel her Bursalının vazifesi olmalıdır.

ZİYAEDDİN FAHRİ

1888 Yılında

BURSA VİLÂYETİ [*]

Yazan:
R· Yalgın
Bursa Müze Müdürü

Bugünkü çalışma ile eski çalışmaları mukayese edebilmek için kütüphanelerinde kitabı olan vilâyetlerimiz hiç şüphesiz insana yormadan Süjeler verebilecek kudrettedir.

Yarım asır evvel ki; Bursaya bilhassa Bursa Kültürüne bir göz atmak bizim için çok faydalı olacaktır.

1888 Tarihinde Bursanın Valisi Nazif Paşa, Belediye Reisi kibar Müderrislerden Nasuh efendidir. Belediyenin on azasının beşi hıristiyan Türklerden olan belediye bu sene içinde (263) ev, (55) dükkân, (3) han, (3) hamam, (9) fabrika, (2) değirmen, (7) kahve, (83) tane yeniden çeşme yapılması için izin vermiş ve (415) ev, (156) dükkân, (11) han, (1) değirmen, (8) kahve ve (103) çeşme tamir ettirmek suretile o günkü ihtiyaca kudretince cevap vermiştir: Çeşmeler içinde çarşı içindeki Hacı Oruç Bey çeşmesine pek fazla ehemmiyet vermekle Belediye yaptığı tamiratın büyük bir mesai mahsulü olduğunu anlatmaktadır.

O zaman Bursa maliyesi bir Müdür ve üç memurdan ibaret olan

[*] H. 1303 tarihli Bursa salnamesinden alınmış malûmattır.

mesaisinde senelik varidatını (53) milyon (741,598) kuruşa çıkarmışdır ki bu yekûn Bursa, Bilecik, Karahisar, Kütahya sancaklarile beraber olan Vilâyet yekünüdür. O zaman yalnız Bursanın masrafı (7,382,838) kuruşdan ibarettir. Yazımızda Vilâyetin asıl Kültür işlerile meşgul olmayı muvafık gördüğümüz için diğer hususatı bertaraf ederek yarım asır evvel Bursanın mektep ve talebe mevcudu ile kütüphanelerini gözden geçirerek söze nihayet vereceğiz.

MEKTEPLER

1 — ASKERÎ İDADİSİ: Hükûmet caddesinde Müdür Bn. Ali Rıza Beyin idaresinde olan bu mektep üç sınıf ve bir mahreç sınıf olmak üzere dört seneliktir. Bu mektebin Müdürden mada on bir muallimi, iki dahiliye zabiti olduğu halde dört sınıfında mevcut talebe yekûnu yalnız (96) efendiden ibarettir. [*]

1888 yılında yeniden teessüs eden bir de Askerî Rüşdiye mektebi vardır. Müdür Kolağası Behçet Efendinin idaresinde olan bu mektep dört sınıflı olup Mahkeme mahallesinde açılmıştır. Beş muallim ve bir dahiliye zabiti ile idare edilen mektebin mevcut talebesi (150) çocuktan ibarettir.

Görüyoruz ki o gün askerlik mesleğine heves eden idadi ve rüşdinin mevcudu (246) talebedir.

2 — SİVİL MEKTEPLER: Ayni sene zarfında Bursada ilk defa olarak Veledişemsettin mahallesinde bir sivil idadi mektebi açılmıştır. [**]

Bu mektepte on üç muallim olduğu halde talebe mevcudu 147 yi geçememiş ve daha eskiden açılmış olan İbrahim paşa mahallesindeki, sivil Rüşdiye mektebinin mevcudu (214) talebeden ibaret kalmıştır.

O tarihte Baş öğretmeni Nefise Memduha Hanım yalnız 35 kızın bir hademe ile tek başına hocası bulunmakta olduğunu şurada biraz

---

[*] Diğer bir kayıtta İdadi-i askerinin (1269) Hicrî yani (1854 de başladığını işaret eder, bu belki Mülkiye rüşdiyesinin küşadıdır. (1275) (Bak : Bursa salnamesi (1317) - sahifa : 19) şimdiki Işıklar meteb binası (1309) (1894) de açılmıştır.

[**] Halbuki Bursa salnameyi yıl (1317) sayıfa 29) da : bu mektebin (1301) tarihinde teessüs ettiği yazılıdır

düşünürtek Türk kadınlığının kültür itibarile ne kadar insafsız bir surette geri atıldığı anlaşılır.

3 — Aynı sene içinde Bursada ilk defa olarak Hançeli camiinde (**Darülmuallimini iptidaiye**) açılmıştır. Dört sınıf ve (236) talebesi olan bu mektep tedrisatını rüşdiye mektebi dahilinde yapmış ve ilk senesinde (11) mezun muallim vermek suretile yeni usul çalışmaya ilk rehber olmuştur.

Görüyoruzki (1888) yılında Bursa askerî kültürü idadi ve rüşdiye olmak üzere (243) genci Askerliğe yetiştirirken sivil tedrisat kız erkek ve muallim meslek mektebile beraber (535) talebe yetiştirmeğe çalışmıştır.

Bu günkü durumla hiç bir türlü mukayese kabul etmeyen, ceman (778) talebe şimdi yalnız bir mektebin mevcudu sayılabilir.

4 — İLKMEKTEPLER : Maarif müdürü Veli Efendi, Müfettiş İbrahim Efendi, Aza Mustafa Efendi, Aza Celâl Efendiden müteşekkil komisiyon ilk mektepleri idare etmiştir. Bu mektepler içinde üç tanesi (USULÜ CEDİD) mektebidir. Bu mekteblerin (255) mevcudu olup Camii Kebir, Manastır ve Reyhan adlarını taşırlar.

Usulü cedid mekteblerinden sonra (22) adet muhtelit ilk mektepde (885) çocuk bulunuyordu. Ayrıca mahalleler arasında (950) mevcutlu (25) tane de kız mektebi bulunuyordu ki; bunların talebesi yalnız din dersleri görmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Vilâyet merkezinde yeni usul muhtelit ve kız talebe (2090) gibi kısmen hayalî bir yekûnu kabarttığı sırada; o senenin Bursa salnamesi vilâyetin (80) köyünde (2350) çocuğun okumakta olduğunu da ilâve etmektedir. Bu itibarla o günün modası her ne olursa olsun vilâyet ve köylerinde (4440) çocuk bir terbiye otoritesine dahil olmuş demektir. Mektebi olan (80) köyün hangi köyler olduğuna dair bilgimiz yoksa da, vilâyet merkezinde açılmış yeni usul tedrisattan mada mevcut mekteb isimlerini şuraya dize biliriz. Bu mektebler : (Oruç bey, Babı - Zemin, Muradiye, Alâettin , Altıparmak , Veledi - Saray, Hamzabey, Başçı İbrahim, Timurlu, Molla Hüssam, Mecnun Dede, Dayehatun, Keremitçi, Şerefettin, Emir Sultan, Meydancık, Nalbandoğlu, Hüdavendigâr, Moliaarab, Timurtaş, Şekerhoca, Mecidiye) olmak üzere

(22) tanedir. Mahallelerde yalnız kız çocuklarının bir takım hususî evlerde okudukları (25) adedini bulduğunu yazdığımız kız mekteblerinin isimlerini maalesef öğrenmek kabil olmamıştır.

O tarihlerde Bursada (598) mevcutlu (4) tane Rum mektebiyle (400) mevcutlu bir de Ermeni mektebi bulunduğu malûmdur.

Mustafa Kemâl Paşa kazasında (53) rüşdiye ve (101) ilk mekteb mevcudu bulunurken Karacabeyde rüşdiye mevcudu (51), Mudanyada (28) rüşdiye talebesi ile birlikte (19) İslâm, (9) Hıristiyan olmak üzere bir de ilk mekteb bulunuyordu. Gemliğin (18) rüşdiye mevcuduna karşı Umurbey köyünün rüşdiye mektebi mevcudu (31) gibi bir yükseklik göstermektedir. Orhanelinde (190) ilk mekteb (61) rüşdiye, İnegölde (47) yalnız rüşdiye talebesi mevcudu bulunurken Yenişehir rüşdiyesinde (86) çocuk tahsiline devam etmekte idi.

Sâlnamede bulduğumuz kültürel malûmat arasında Gemlik hıristiyan mektebleri ile Orhengazi talebe mevcudu mukayyet değildir.

Bundan sonra Bursada bulunan Cami i Kebir; Orhan, Hüsyin Çelebi, Haraccı Zade, İsmail Hakkı, Eşref zade adlarını taşıyan (6) kütüphanenin kitap listesini sunarak [*] sayın okuyucularımıza bu gün çok muhtaç olduğumuz böyle bir Bibloğrafyanın (53) sene evvel bile bulunduğunu hatırlatarak bir an evvel Halk Evimizin bu günkü Bibloğrafyayı Broşür halinde ilim sahasına sür'atle yetiştirilmesini düşünmek tatlı ve vaitli bir temennidir.

R. Yalgın

[*] 1303 Seneyi Hicriye (Sâlnamey-i Vilâyet Hüdavendigâr) Sahife 312.
Bu hayli uzan listeyi tam olarak almağa dergimizin sahifeleri müsait olmadığından neşretmedik. Tetkik etmek isteyenler müze kütüphanesinde her zaman görebilirler.

Sürek Avı

Yazan :
Bursa Avcılarından
Sami İnaz

Bursa Halkevi Spor Komitası tarafından tertip edilen sürek avındaki teşkilât ve neticesi:

Bu avcılığın o güne ait vukuat ve hatıratını vermezden önce sürek avı hakkında kısaca malûmat verelim.

Şöyleki: Müdafaalı avcılık sırasında bulunan sürek avı iki esasa istinat eder. Pusu, Sürek.

Pusu kurmak suretiyle yapılan avcılıkların bazıları sürücüsüz yapıldığından olmalıdır ki: ikinci esasın "sürek„ şekil ve heyetinden doğan vaziyete izafe edilerek bu avcılığa sürek veya sürgün avı adı verilmiş denilebilir. Yabani hayvanat şeraiti hayatiyeleri iktizası çok hassastırlar.

Bunun içindir ki bunların avında bir takım usul ve kavaide riayet zaruridir. Meselâ: mevcut avcılar sürek ve pusuya olmak üzere ikiye ayrıldıktan sonra sürücüler tarafından avın koğulacağı cihete önceden pusu kurmaya giden avcıların yolda giderken gürültü etmeleri ve yüksek sesle konuşmaları nekadar yanlış bir hareket ise pusuya giderken ve pusuya ulaşıp diz bağladıktan sonra sigara içmeleri veya hayvanın

hissiyatına dokunacak her hangi bir harekette bulunmaları o nisbette manasız ve yolsuz bir harekettir. Bu yanlış ve yolsuz hareketlerin vukuunda çok hassas olan hayvan daha bağ ikmal edilmezden yani o muhit avcılar tarafından çevrilmezden önce yatağını terkeder ve bağ harici çıkarak avcıdan kendini kurtarır ve bu suretle avcının bütün emekleri boşa gider.

Bu avcılıkta gürültüsüz hareket etme ve saklanma kadar koku meselesi de nazarı itibara alınacak vaziyetlerdendir. Bunun içindir ki: sürek avlarında esen rüzgâr dâima göz önünde tutulur, ve avcı mümkün olduğu kadar rüzgâr altı kalmayı yâni esmekte olan rüzgârı cephesine almayı ister.

Bu şeraite riâyetsizlik yüzünden çok defa önü bağlı olduğunu anlayan hayvan betahsis domuz nâra ve gürültüleriyle kendisini sıcak yuvasından kaldıran sürücüye doğru döner ve bir yarma hareketi yaparak bağ haricine çıkar bu suretle avcının tuzağına düşmekten kendini kurtarır.

Hulâsa : Sürek avlarında gerekli olan usul ve şeraite riâyet bir emri zaruridir. Aksi taktirde avcının eli boş olarak dönmesi pek tabiîdir.

Bundan sonra sıra avcının atış tarzındaki bilgisine ve soğuk kanlılığına gelir.

Bu avcılıkta ayrıca sürücü için de riayet edilmesi lâzım gelen bir takım usul ve kavait varsa da bunlardan da bahsetmek meseleyi daha ziyade uzatacağından sarfınazar ediyur ve esasa geçiyorum.

5 - 1 - 941 Pazar sabahı saat 7 de bizi Bursadan ayıran otobüsümüz Yenişehir yolu üstünde, Çataltepe mıntakasında Karanlık dere denilen yerin tam hizasında durdu ve bizi indirdi.

Yolculuğumuz her vakit olduğu gibi neş'e ve şetaret içinde proğram hazırlamakla geçti.

Otobüsten inen ve hazırlığını bitiren bütün arkadaşlar idare şefi seçilen B. Şevket Alpayın hedef tayinini ve hareket emirlerini bekliyorlardı. Bu avcılığın başlıca esasatını teşkil eden pusu ve süreğe ayrılma keyfiyetleri tesbit edildikten sonra bulunduğumuz muhite nisbetle tam cephemize gelen, dik ve sarp yamaçta görünen Çam dibi birinci, Doğumuza düşen ve Sarı kaya denilen yola doğru uzanan sarp ve derin derenin boyu da ikinci hedef tayin edilmişti.

3 Kobay yanlarında bırakılan 7 arkadaş süreğe kalmıştı.

Çam dibi mevkiini tutmak üzere ayrılan dört arkadaşa lâzım gelen tâlimat verildikten sonra yola çıkarıldı. İkinci mevki daha büyüktü. Onun için daha fazla arkadaş ayrıldı. Bu iki mevki yekdiğerine nisbetle biri sağ, diğeri sol olmak üzere iki kola ayrılırsa da bu iki koldan hareket eden avcılar ileride bir birine kavuşarak bir daire teşkil ederler.

İşte bu taksimat üzerinden münasip yerlere 100 er metre ve yerine göre daha fazla veya eksik mesafe ile avcılar bırakıldı ve bu suretle o bölge tamamen denilecek bir şekilde kuşatılmış ve pusu da kurulmuş oldu. Artık sıra bağın ikmal edildiğini ilâna kalmıştı. Nihayet idare şefi tarafından öttürülen bir düdük onu da bildirdi.

Bundan böyle saha sürücülerindi. Bir taraftan kobayların bağırması diğer taraftan sürücülerin şamata ve gürültüsü muhiti çınlatıyor, sükûn ve sükûnet içinde yaşayan hayvanları ürküdüyor ve nihayet bu hay huydan ibaret velvele hayvanları yerinden fırlatarak oradan uzaklaşmaya ve en sonunda pusudaki avcının tuzağına düşmeye götürüyordu. İşte bu suretle başlayan ve nihayete eren birinci bağda bir domuz çıkmış o da sağ ve sol kolların haddi müntehâsını teşkileden yerde oldukça fasılalı kalan noktadan aşarak kendini kurtarmıştır. (Bu boş noktayı buluş hayvandaki hassasiyetin derecesini oldukça gösterir.)

İkinci bağdaki teşkilât birinci bağdaki gibi yapılmış ve fakat değişen rehberin bazı yanlış hareketleri yüzünden bu bağ bütün bütün boş çıkmıştır. Sıra çüncü bağa geldiği esnada bağ haricinde kobayların sesi işidilmiş ve her bölgede bulunan daha üst kısımdaki noktaya koşarak mevzi almış ve bu suretle bir birinden ayrı, oldukça uzak ve mevcuda nisbetle küçük guruplar halinde teşekküller vücuda gelmiştir. Burada sürücü yalnız köpeklerdi.

Bir aralık sarı kaya tarafından iki el silâh patladı. Bu vakte kadar pusuda sessiz, sedasız bekleyen bütün avcıların nazarları hemen o noktaya tevcih edildi. Büyük bir domuzun o bölgede bulunan arkadaşlara doğru koşarak indiği muhitin yüksekliğinden istifade edilerek görünüyordu. Az sonra hafif bir çatağın boyundan dumanlar fışkırmaya ve müteakıben silâh sesleri gelmeye başladı. Demek domuz

pusuya düşmüştü. Hayvanın seyrine nazaran biraz sonra üst kısma çıkması lâzımdı, çıkmadı. Şu halde vurulmuştu. Bunu müteakip diğer bir mıntakadan oldukça kesif tüfek sesleri işidildi. Arkadan dikkat, geliyor, yaralıdır, haberinin verildiği duyuldu. Müteakıben başka bir tarafa. Artık muhit küçük bir harp halini andırıyordu. Neticede: üç domuz vurulmuş bir tanesi de köpekler tarafından takibediliyordu.

Vakıt oldukça ilerlemiş bulunduğundan yol üstünde bekliyen otobüse doğru ilerleme işaretleri belirmeye başladı. Demek dönüştü. Bu hünkü avcılığımız üç domuz vurmakla sona erdi, ve avcılık tarihimize de bu suretle bir yaprak daha ilâve edilmiş oldu.

Bursa avcılarından
Sami

Bir zaman ...

Bende altın mısraların rüyası,
Bende en güzel şarkılar vardı ...
Yapraklar, kuşlar ve bahar bende
Yeşil uykularından uyanırlardı .

Zamanla eskiyen maceralardan
Mesut akşamlara kalanlar vardı .
Serin vadilerden sürüler döner ..
Pınar başlarında bir kız ağlardı .

Bir zaman yıl sonu ümitlerinden
Sararan koncalar hatıralardı .
Lâcivert suların derinliğinde,
Bembeyaz martılar yıkanırlardı ...

Bir zaman bahardı .. çiçekler vardı ...
Bir zaman taptaze ümitler vardı .
Bir zaman en fazla sevdiklerimle;
En güzel .. En güzel bir şeyler vardı .

FARUK TAŞKIRAN

OSMAN GAZİ

II

Osmanlı Türk hükûmetini kuran, 21 — Ramazan — 726 da ölen, vasiyeti mucibince cesedi Bursaya getirilip Manastıra (Tophane) gömülen Osman Gazinin bir gazeli : [*]

Gönül kerestesile bir Yenişehir ve pazar yap
Zulmeyleme rençperlere her ne istersen var yap
Eski Yenişehri barı İnsgöledek hep varı
Kırup geçirdin Küffarı Bursayı da yık tekrar yap
Kurd olup gel gir sürüye Arslan ol bakma giruye
Çar idüp haydi Çeriye dil geçidini hisar yap
İznik şehrine hor bakma Sakarya suyu gibi akma
İznikmidi (İzmid) de al bakma her burcunda bir hisar yap
Osman, Ertoğrul oğlusın Oğuz Karahan neslisin
Hakkın bir kemter kulusin islambulu aç gülzar yap.

NOT : Bursa kütüphanelerile kendimde bulunan kitapların mütaleası neticesinde Bursada doğan veya ölen 250 den fazla Müellif ve Şair tesbit ettim. Bunların adlarını, eserlerini Tarih sırasile Uludağ dergisinde neşre başlıyorum. Gelecek sayıda Orhan Gazinin manzum bir vasiyetnamesi ile Mevlûdi Süleyman çelebi yazılacaktır.

NECİP AKSOP

---

[*] Necip Aksopun, Osmanlı hükûmeti devrindeki an'aneye tabi olarak, tereddütsüzce Osman Gaziye atfettiği bu manzume bazı kitaplarda koşma tarzında alınmıştır. Gazel olarak alındığı takdirde Musammat şeklinde olmak lâzımdır. Okur yazar olduğuna, hattâ tarihî şahsiyetine dair müsbet hiç bir bilgiye malik olmadığımız Osman Gaziden böyle bir manzumenin kaldığını kabul etmek çok güç hattâ imkânsızdır. Manzumedeki fikirlerin büyük bir vüzuhla sıralanması, tekniğindeki mükemmeliyet bu manzumenin çok daha sonraları yazılmış olduğunu göstermektedir. Bunun içindir ki zamanımızın edebiyat tarihçileri bu manzume için Osman Gazinindir, demezler Osman Gaziye isnad olunan derler.

— ULUDAĞ —

Süreyya Mustafa paşa

II

Gümrükçü Osman paşanın küçük oğludur. Mektubii Sadri âliye ve sonra Âmedi kalemine girüp 1273 de Rumeli payesile Kudüs mutasarrıfı olmuştur. 1280 de vezir ve Halep valisi olup 1282 de ayrılmıştır. 1283 de İzmir valisi, 1284 de Meclisi Valâ azası, o senenin Zilhicce ayının yirmi birinde Bursa valisi olmuş, 1285 de azledilmiş, beş ay sonra Şûrayı devlet mülkiye dairesi reisliğine, 1288 de ikinci defa Halep valiliğine, bir ay sonra tekrar Kudüs mutasarrıflığına, yedi ay sonra İzmir valiliğine tayin edilmiş, 1291 de ayrılıp 1293 de Ankaraya vali olmuş, 1295 de azledilmiş, 1295 de Sivasa vali olup 1296 da ölmüştür. Müdebbir, muktedir, vilâyet işlerini bilirdi.

NECİP AKSOP

NOT : Gösterilen seneler, aylar hicrîdir.

Bursada Valiliği yedi ay süren Süreyya paşa, (Şahabeddin paşa camiinin önünden) Mudanya yolunun tesviyesine başlamış ve Çekirge yolunu da genişletmiştir. Gelecek sayıda üçüncü Vali İzzet paşa yazılacaktır.

N. A.

Hamit köşesi dolayısile

Halkevimizin Mart ayı aile toplantısında Bursamıza « Türklük » mevzuu üzerinde konferans vermek üzere davet edilmiş bulunan İsmail Hâmi Danişmend, Büyük şair Abdülhak Hamidin « Sardanapal » isimli eserinin tam müsveddesile, Şairin kalemini, bazı mektuplarını ve " Makber „ Mülhimesi Fatma Hanımın resmini evimize bir Hamit köşesi yapılmak üzere hediye etmesi münasebetile Abdülhak Hamide ait bazı hatıralarını nakletti.

Misafirimiz Abdülhak Hamidin hususî cephesini orijinal ve samimi bir ifade ile tersim ettikten sonra, Şairin psikolojisine ait şayanı dikkat ve henüz hiç bir yerde neşredilmemiş vakalar nakletmiştir. Bazılarını aşağıya alıyoruz.

« Hamit, eserlerinde gösterdiği tenevvü kadar, hayatında da tenevvü göstermiş bir şairdir!. O, herşeyden evvel titiz, ve son derece müşkülpesentti. Sevdiklerine zulm etmekten hoşlanan « Sadist » bir tarafı vardı!. Meselâ buna ait bir hatıramı nakledeyim :

Refikamla beraber apartmanına davetliydik!. Vakit bir hayli ilerlemişti. Lösiyen hanımdan dondurma istedi!. Öyle bir zamanki bütün dükkânlar kapanmıştır. Aradığınızı kolayca bulmanın imkânı yok. Fakat arzusunun isaf edilmesi hususunda bir çocuk kadar titiz ve inatçıdır. Ben bir taksi buldurdum. Gece yarısından çok sonra güç halle bir dükkân açtırarak muhtelif dondurmalarla dolu bir tepsi temin ettik,

Ne beklersiniz?.· Şair memnun olacak, hiç olmazsa dondurmasını yiyecektir değil mi?.. Hayır!.. Sadece kaşığının ucu ile kadehinden bir parçacık sıyırarak dudaklarına götürdü. Ve « Çok soğuk » dedi..

Dondurmanın soğuk yiyecek demek olduğunu söylemek o an beşeri bir arzudur. Fakat ne Lösiyen Hanım, ne biz böyle bir şey söylemedik. Hatta içimizde Allaha « Tıflı ekber » diyen büyük şairimizin bir kaprisini tatmin etmekten doğan bir memnuniyet vardı..

Karısı Lösiyen hanımın naklettiği, ayni psikolojik cephesini teşhir eden bir başka fıkrayı da sırası gelmişken söyleyeyim..

Hamit, sofrasında akla gelebilecek ne kadar yemek ve meyve varsa bulunmasını, yemese hile bulunduğunu görmesini ister. Bir yaz Boğaz içinde ikamet ediyorlarmış!. Bir öğle yemeğinde mevsimin en bol bir meyvesi olduğu halde karpuzun bulunmadığını görmüş ve " Karpuz istiyorum „ demiş.. Lösiyen Hanım derhal hizmetçiyi koşturarak yakındaki manavdan güzel bir karpuz aldırtmış ! .. « Buyurun » demişler. Fakat Hamit başını sallamış « ben sarı karpuz istiyorum. »

Hizmetçi tekrar manava koşmnş 40 — 50 karpuzu birer birer kesdikten sonra nihayet bir sarı karpuz bulmuşlar. Hamidin önüne konmuş. Bu sefer Hamit yüzünü ekşiterek « Bunun çekirdekleri beyaz » demiş.. « Ben kendisi sarı, çekirdekleri siyah karpuz istiyorum. »

Bundan sonra hatip, Hamidin muhtelif hususiyetleri üzerinde durmuş Askerleri çok sevdiğinden, hayatının sonlarına doğru marizleşen ölüm korkusundan bahsetmiş ve sözü makber mülhimesi Fatma hanıma intikal ettirerek demiştir ki :

« Makber, bir çoklarının zannettiği gibi refikası Fatma hanım öldükten sonra yazılmış değildir. Şair karısının ölümünden iki sene evvel öldüğünü tahayyül etmiş ve makberin tamamı ile birlikte meşhur mersiyelerinden ikisini yazmıştır. Bir gün bir münasebetle kendisinden sormuştum. « Fatma hanımın bu eserden haberi varmıydı ?. » « Evet dedi, hatta kendisine de verdim, okudu.. » Dayanamadım « ne yaptı ? . » dedim. « Hiç diye cevap verdi. Biraz ağladı, o kadar ..»

Hami Danişmendin bu izahatından anlaşılıyorki, Hamidi heyecan-

landıran felâket değildir !!. Felâketin tahayyülüdür.. İnsan hadiselere olmadan önce daha kolay isyan edebiliyor. Fakat vakıa o kadar kuvvetlidir ki, kendisini kabul etmek ve susmak istirarında kalıyoruz. Zaten kuvvetli bir empresyonun altında konuşulamıyacağını bize Hamidin kendisi söylemedi mi ? « Şiiriyetin bulunduğu yerde şairlik aciz kalır » . Sanatkâr olanı değil, olmasını tahayyül ettiğini terennüm eden bir insandır !. Sanatın yapıcı, inşa ve ihya edici karakterini göstermesi bakımından bu ifşaat şayanı dikkattir.

Eğer makberi karısının ölümü anındayazmağa çalışsaydı, Hamid yine makber mukaddimesinde dediği gibi ihtimal kalemini kıracak, ve sadece ağlıyacaktı ..

Makber gibi düşünce ile kalbi birleştiren dünya çapında bir sanat eserinin hangi psikolojik şartlar altında yazılmış olduğunu tetkik etmek zahmete değer ve faydalı bir iş olacağı kanaatindeyiz.

ULUDAĞ

A K Ş A M L A R

Yamaçta bir kızıllık görünür akşamları,
Uzun, siyah gölgeler sürünür akşamları.

Güneşten damla damla ışığını verek,
Çayırlar üzerine ince bir tül gererek.
Akşam, çekilir gide ufuktan ağır ağır,
Dağlardan uzayarak titreşir ince bir sır.

Ilık rüzgârlar gibi gelir, geçer akşamlar,
Vefasız yarlar gibi gelir, geçer akşamlar.

YUSUF ZİYA UĞUR

Bursalı iffet divanı

Değerli mütetebbi arkadaşımız Borsa komiseri Mümtaz Şükrü E- ğilmezin hususî kütüphanesinden aldığımız bu divanda Bursaya ait bir takım tarihlere ve işaretlere tesadüf edildiği için dergimizde yalnız bu bakımdan bazı iktibaslar yapmayı uygun buldum.

9 X 14 eb'adında, (102) sayfadan ibaret olan bu divan 1257 de bastırılmıştır .

Bastıran, o tarihte yani Abdülmecit devrinde (**Takvimi vekayi**) nazırı olan **Seyit Mehmet Nail** dir. Hangi matbaada basıldığına dair bir kayde tesadüf olunamamışsa da bu divanla birlikte aynı cil- de konulmuş ve 1252 de bastırılmış olan (**Lütfiyei Vehbi**) nin sonunda **Mektebi Fünunu Harbiyede** bastırıldığına dair görülen kayda ve şekillerindeki benzerliğe bakılırsa bizim divanın da orada bastırılmış olduğuna ihtimal verilebilir.

Divanın başında :

Divani belagat - unvanı Bursavî esseyyid
Mehemmet Emin İffet rahmetullah

diye başlıyor.

(3) Münacat (1) Miraciye (1) Ebubekir vasfında (1) Hazreti Hüseyine mersiye (1) Hakan vasfında (1) Medhiyeden

sonra sıra ile şu kasideleri görüyoruz :

Şerif paşa vasfında remezaniye
Cenap çelebi efendi sitayişinde bir bahariye
Cizyedar zade Rakım efendi vasfında bahariye
Muhyi efendi vasfında bahariye
Bursa kurbunda Panayır karyesinde Derviş paşa çeşmesi tarihi
Bursada mizanı harir tamirine tarih
Deriyede Üsküplü cami şerifine tarih
Bursada mevlevihane tamirine tarih
Bursada Hazreti Üftade kasrı tamirine tarih
Bursada Cami kebir kurbünde berber dükkânına tarih
Bursada Cizyedar zade İzzet efendi kasrına tarih
Yeni bezzaz camiine tarih

Bunlardan sonra, o zaman Bursada tanınmış bazı şahsiyetler hakkında vefat tarihleri görülür :

Şeh Behçet halifelerinden Fincancı zadeye
Nakşibendi şeyhi hafız Sadık efendiye
Nakşibendi tarikatından Ezineli Ahmet efendiye
Emir türbedarı yorgancı Hacı Mollaya
Kantar tüccarlarından Elif hana
Kâtip Ahmet Necip efendiye
Eşrefzade Necmettin efendiye

Burada Camiikebir minaresinde olan ve şimdiye kadar failini öğrenemediğim üç beyitlik kıt'a geliyor ve bunu da Füzulinin :

Âlem oldu şad senden, ben esir-i gam henüz
Âlem etti terk-i gam bende gam-ı âlem henüz

Matla'lı gazelinin ve Cavit efendi isminde, her halde Bursalı olması çok mümkün olan bir zatın :

Çemenzarı hayalimde hatın sümbülmüdür bilmem
Ruhun nümayı çeşmi pür nemimde gülmüdür bilmem

Matla'lı gazelinin tahmisi takip ediyor, nihayet biri on, biri sekiz beyitlik iki şarkı ile bu kısım sona eriyor.

(Gazeliyat) kısmına başlamazdan evvel bir sayfaya divan sahibinin kısa bir biyografisi kaydedilmiştir.

Gazeliyata gelince : Bunların hepsi (119) gazelden ibarettir. (A) harfinden (8), (R)dan (25), (kâf) den (9), (M) den (16), (he) den (18), (ya) dan (9) gazel olup diğer harfler birer, ikişer, üçer, dörder gazel ihtiva etmektedir. Yalnız (sa, cim, ha, hı, dal, zel, sin, sad, dad, zı, ayın, gayın) harflerinde gazel yoktur.

NAMDAR KARATAY

ANNE !...

Lavlar eritiyor; yanan bağrımı,
Izdırap başımdan aşıyor; anne !..
Canevim sızlıyor, bilmem ağrımı ?.
Sevgin varlığımda yaşıyor anne !..

....

Kış olan kalbimde bahar açmadan,
Hicran filizleri taşıyor anne !..
Söndü ruhum sensiz, neş'e saçmadan.
Görenler halimi şaşıyor anne !..

....

Yıllar silemiyor, ilk ateşimi.
Hasretin, ruhumu yakıyor anne !..
Söndürdün, gönlümün tek güneşini.
Gözyaşım, hep sana akıyor anne !..

....

Iztırap ateşi, çekmemiş olan;
Kanıma ilk zehiri sen kattın anne !..
Hayat güneşiydin; ruhuma dolan,
Bıraktın beni de, ne battın anne ! ?..

....

Ecele tevekkül olup kaçtında;
Yavrunu nasıl da bıraktın, anne ?..
Gönlümde şifasız yara açtında,
Çırpınan yüreği, sen yaktın anne !..

HAYRÜNNİSA ÇİĞDEM

BUGÜNKÜ BURSA SULARI

II

İhsan Uzer
Belediye Su Fen Memuru

Yalnız isale kısmını ihtiva eden bu proje ve keşfe bir de şebeke proje ve keşfi hazırlanması icap etmektedir.

Baş mühendis Abdurrahman Bereketin vukuu istifası üzerine şebeke projeleri hazırlanamamıştır.

Su islâh projelerinin ilk etütleri Belediye Reisi Cemil Öz zamanında başlanmış fakat esaslı işe ve projelerin ikmâl ve vekâletlerce tasdiki Vali (Refik Koraltan ve Belediye reisi Sadık Tahsin Arsal) zamanında bitmiştir.

Proje hesabatının aynen yazılmasını faideli gördüm.

Bu projenin aynen tatbiki su buhranının önüne geçeceği aşağıda yazılı hesabattan kolayca anlaşılabilir.

Hesabat

Bursa şehri için günlük lâzım gelen su mikdarı :

Şehrin nüfusu 1927 de yapılan sayıma göre (61451) kişi ve 1935 sayımına görede (72240) kişi olup sekiz sene zarfındaki te-

yüt miktarı : (10789) olup 20 senelik tezayüt miktarı :

$\frac{10789}{8} \times 20 = 26960$ nüfus olup 1927 sayımına göre bulunan miktara ilâve edilerek (20) sene sonraki nüfus miktarı :

61451 — 26960 = 88411 bulunur. Fakat bu miktar yazın şehre gelen züvvar ile şehir dahilindeki fabrika ve atölyelerin ihtiyacı da göz önüne alınarak nüfus miktarının (100,000) üzerinden hesap edilmesi daha uygun görülmüştür.

Nüfus başına günlük vasatî sarfiyat (100) litre kabul edilerek (100,000) nüfus için :

100,000×100=10,000,000 litre olup isale edilecek su miktarı bu vasati ihtiyacın 1.50 misli alınarak 1.5×10,000,000=15,000,000 litre olup isale sarfiyatı: $\frac{15,000,000}{86400} = 174$ litre bulunur.

Bilmesaha isalede tesbit edilen sarfiyat :

Kırk pınarlar hattında	«	64	Litre
Gökdere şark ve garp versanı	«	45	«
Pınarbaşı menbaları	«	125	«
Yekûn		234	Litredir.

Günlük nüfus başına isabet eden sarfiyat :

$\frac{234 \times 86400}{100,000} = 202$ litre bulunuk ki yukardaki 174 litre sarfiyattan büyük ve asgarî miktarda bu halde 136 litre olur.

1940 Haziran 1 den itibaren su idaresi belediye bütçesinden ayrılmış ve (Mülhak sular idaresi) namile çalışmağa başlamıştır.

Bugün şehre gelen sular adları ve bulundukları mevkiler :

1 — Gökdere

Çok eskidenberi şehre künk tesisatla gelmekte olan ve 1908 senesinde fenni tesisata raptedilen ve filitreden geçirilen sudur.

Gökdere çağlayanı

Bursanın cenubi şarkisinde (Karabayır, Şabandere) leri ve cenubunda (Orta burun, Menşur) derelerini ve Gökdere mecrasının garbında (Asmalı dere) lerin birleşmesile (Gökdere) namı altında Çağlayan mevkiine kadar tabii mecrasından gelir Burada birinci kapıaja döküldükten sonra çift hat demir boru ile yaprak filitresine

oradan filitreye dökülür. Filitreden süzülen sular yanındaki (1000) metre mik'aplık depoya oradan da fennî tesisatla şehre sevkedilir.

Bu suyun manavra tertibatı (Maksem) mevkiindedir. Buradan ayrılan bir kol şehrin merkezinde (Mahkeme su deposuna) gelir ve

Gökdere Su deposu

buradan da şehir şebekesine tevziat yapar.

Şehrin yarısından fazlasının su ihtiyacını temin eden bu suyun mikyası ma derecesi vasatî 8 dir. Saniyede verdiği miktar da vasatî (100) litredir.

2 — Gülpınar

Bursanın cenubi şarkisinde ve 844 rakımda kayalar arasından çıkan bu su eskiden künk tesisatla şehre gelirdi. 1930 senesinde fennî tesisata raptedilen ve kanala alınan bir sudur. Menbaın yirmi metre şarkından (Sarı alan) ve 600 metre şarkındanda (Kaplıkaya) dereleri geçer. (Beşevler — Zeyniler) köyünün 3 kilometre cenubunda olan bu suyun mikyası ma derecesi 6 dır. Menbadan çıkan su küçük havuza ve buradan da betonarme kanala dökülür ve ileride (Akpınar, Akçağlayan, Devrengeç) sularını da alarak (Bayrak tepe) mevkiindeki maslağa buradanda çelik boru ile (Teferrüç su deposuna) gelir. Menbaın bulunduğu mahal ağaçlık ve yeşilliktir. Manzarasına doyulmaz.

3 — Akpınar

Bursanın cenubunda (Beşevler — Zeyniler) köyünün 2 kilometre üstünde ve 900 rakımdadır. Menbadan künk vasıtasile 836 rakımdan geçen kanala dökülür. Bu havza su menbalarile bezenmiştir. Arazinin bir kısmı çamlıktır. Mikyası ma derecesi 6 dır.

Gülpınar

4 — Kaçak Akpınar

836 rakımdan geçen su kanalının 5 metre aşağısından akan bu suyun yukarı Akpınarla alâkası olduğu kuvvetle tahmin edilmektedir. Kanala almak kabil olmamıştır. Bazı yerlerde künk tesisatı vardır. Mikyası ma derecesi 6 dır.

5 — Akçağlayan

Asıl menbaı (1000) rakımındadır. Erikli yayla yolunun on metre üstünde ve (Kadı yayla) altında olan bu su çok eski bir tesisata maliktir. Eski kanalları halen mevcuttur. 1930 senesine kadar künk tesisatla şehrin şark kısmının su ihtiyacını temin eden bu su o sene yapılan fennî tesisata bağlanmış ve künk yolları terkedilmiştir. Kuvvetli bir menba olan bu suyun pek yakınlarında bir kaç menba daha vardır. Menbaın bulunduğu mahal ormanlık ve manzara itibarile de doyulmaz bir mevkidir. Menbadan şimale doğru durduğunuz zaman (Bursa) nın şark kısmı karşıda (Katırlı dağları) Gemlık yolu vs. görünür. Mikyası ma derecesi 2 buçuk olan bu su (Tefe- rüç su deposunun) gümrah sularındandır.

Bay Hâsip miyahiyesinde :

(Suların Padişahı olsa nola (Akçağlayan)

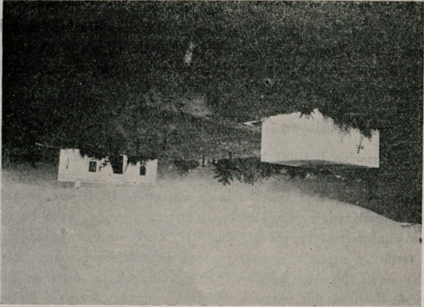
Hükmü caridir anın her yerde zirü bâlâ)

diye yazmaktadır.

6 — Devringeç

Kadıyayla alt tarafındadır. Bir kaç menbadan mürekkeptir. Menba (1000) rakımdadır. Buradan 821 rakımdaki kanala dökülür. Menbaların birisi hususi olarak demir boru ile şehirde Setbaşı köprüsünün yanındaki çeşmeye gelir. Buradan halk istifade eder. Menba etrafı zümrüt yeşilliktir. Eskiden yani 1930 dan evvel künk tesisatla şehrin şark kısmına (Yeşil, Şible, Meydancık vs.) mahallelerine gelirdi. Fenni tesisat yapılınca bu künk yolları terkedilmiştir. Mikyası ma derecesi 2 dir. Şehrin en iyi sularındandır.

120 yıl evvel Bursa suları hakkında yazı yazan Bay Hâsip miyahiyesinde bu su hakkında şöyle yazmaktadır :

Teferrüç su deposu

(Abı " Dölengeç „ i ısrar ile tercih ederim)
(Seretan illetine olsa nola ayni şifa.)

Birçok araştırmalarıma rağmen Bursada (Dölengeç) adlı bir suya tesadüf edemedim. Bay Abdüllâtifin eserinde de bu suyun Uludağdan geldiğini ve Yeşil hamamına cari olduğunu anlıyoruz ki Yeşil hamamına eskiden (Devringeç) suyu geldiği kayıtlardan anlaşılmakla (Dölengeç) suyunun (Devringeç) olmasına muhakkak nazarile bakabiliriz. Menbadan Bursayı seyretmek çok güzeldir.

7 — Yusuf Pınar

Zeyniler — Beşevler köyü üstünde ve Akpınar — Akçağlayan arasından kanala birleşir. Mikyası ma derecesi 2 dir. Az miktardadır. Menbaın bulunduğu yer kestaneliktir.

7 — İhsan Pınar

950 rakımda olan bu su tarafımdan bir hafriyat neticesinde 1936 yılında bulunmuştur. Akpınar m e n b a ı n ı n 150 metre garbında ve üç çam ğaacının müsellesindedir. Mik-

yası ma derecesi 2 dir. Menbadan şarka baktığınız zaman (Bakacık sivrisi) ve (Kaplıkaya) vadisi ve boğazı mükemmelen görülmektedir.

Menbada kuru kanal vardır. Künk tesisatla Akpınar suyuna birleştirilmiştir.

9 — Porsuk Deliği

Su kanalının üstünde ve (âbı hayat) sularının bulunduğu havzanın altındadır.

Dört menbadan ibarettir. Ana göz büyük bir gürgen ağacının dibinden çıkmaktadır. Bulunduğu yerin iki metre üstünde Oduncu yolu vardır. Mikyası ma derecesi 2 dir. Künk tesisatile kanala birleşmektedir.

10 — Fındıklık Suyu

Gülpınar menbaına on metre mesafeden kanala birleşir. Asıl menbaı Gülpınarın garbında ve Palaz sırtlarındadır.

11 — Palaz Suyu

Gülpınarla Akpınar arasında (Palaz düzü) nam mahallin üst taraflarında ve büyük bir taş yığını yanındadır. Kanala birleşen bu su 950 rakımdadır.

12 — Lâtif Pınar

Akçağlayan maslağının şarkında ve fındıklıklar içerisinden çıkan bu su Akçağlayan maslağına dökülmektedir.

13 — Umurbey

Bu su Bursanın cenubunda ve (Bayraktepe, Papaz kaldırımı, Çukur yayla) müsellesi arasında çıkmaktadır. 25 koldur. Eski bir kanal ile (Çukur yayladaki) maslağa dökülür. Buradan künk tesisatla yolda (Üç kardeşler nam) çeşmeye buradan da (Gümüş, Müftü, Yeğni) sularının birleştiği (Molla arap) taksimine buradan da (Teferüç su deposuna) gelir. Mikyası ma derecesi 6 dır.

Hikâye :

YAKUBUN ÖLÜMÜ

Hocam Namdar Karatay'a
Sonsuz sevgi ve saygı ile

Allah onu ipek tutan ellere değil, kazma sapı tutan nasırlı çıplak avuçlara yaratmıştı. İlk çocukluğunu, hayatın altın devrini babasının zerzevat bahçesile çevrili kulubesinde geçirdi. Anası bütün gün çapa çapalar, zerzevat sular, kocasına yardım ederdi. Evin işlerile, küçük kardeşlerine bakmak, yemeği hazırlamak, boş vakitlerinde yeşil yapraklara musallat olan zararlı böcekleri ayıklamak Gülsümün zavallı omuzlarına düşmüştü. Yaprakların arasında çalışırken kendinden geçer, dış âlemle alâkası kesilir, yaprak gözlü sevgililerin ay ışığı altında bahçenin çiti dibinde onu beklediklerini tahayyül ederdi .. Bu hâl ona sonradan kapatma olduğu için köyden koğulan Naciye ablasının okuduğu bir kitaptan ârız olmuştu. Yeşilin ruha sükûn getiren aydınlığından hep sazlarla çevrili bir kulübe, hep gök kadar mavi ve şeffaf bakışlı Yakup, hep Yakubun fecirler gibi temiz ve aydınlık büyük aşkını tahayyül ederdi .

Naciye ablası bunları ne güzel de anlatmıştı . Ah . . Sürmeli gözlerile konuşan, gülen Naciye ablası . . .

Günün meşakkatleri babasının akşamdan akşama attığı kıyasıya dayaklar bir şey, hiç bir şey Gülsümü kendisine yarattığı muhayyel elemden çıkaramadı. O, bütün tabiatı ruhunun içinde duyuyor. Bütün gençliğinin damarlarında cıvalaştığını hissediyordu. İçinde yaşamak, duymak, hayatın lezzetlere açılmış ihsaslarında sarhoş olmak açlığı vardı .

Bir akşam işkencenin en büyük terbiye olduğunu iddi'a eden babasından tahammül edilmez bir dayak yedikten ve sazlarla çevrili kulübenin gök bakışlı Yakubunu bir kerre daha düşündükten sonra, dünyanın ay ışıklarile sermest

olduğu bir gece yarısında hiç bilmediği muhayyel cennetine doğru firar etti.

Gülsümün gezmediği diyar, görmediği şehir ve kasaba kalmadı. Fakat o sazlarla çevrili kulübeyi ve onun gök bakışlı Yakubunu hiç bir yerde bulamadı Onun rastladığı ilk kadın çirkinliğinden, ilk gördüğü kasaba garip giyinişinden utandırmıştı.

Sırı dökülmüş bîr aynada bir gün kendisini uzun-uzun seyrettikten sonra düşündü: Bu esmer cilt, bu yayvan burun, bu diken gibi anût saçlar, bu kafa tasının n'zamsız şekli, öne doğru eğilmiş kulakları hepsi, bunların hepsi çirkindi. Ya bacakları . . . Bacaklarını düşündüğü zaman annesine deli gibi düşman kesiliyordu . . Bir kundak bağlama hatası onun bacaklarını eğri yapmıştı .

Allahın adaletinden âzat ettiğini annesi düşünsün ?!

Fakat bu müthiş hakikati kendisine bile itiraf etmekten korkuyurdu. Ve zaten düşündüğü kadar çirkinde değildi O,sadece ruhunun şaheser güzelliğine uygun bir beden tahayyül ediyor, ve onu bulamayınca kendisini adî çirkinlikle ittiham ediyordu; Hakikatta Gülsüm ilâhî bir çirkindi. Aynanın karşısında çekici derin gözlerini, iki alev parçası gibi canlı esmer dudaklarını seyrederken « güzellik te nedir ? » dedi . « Bir erkek arzu ile tutuşan dudaklarını nasıl inkâr edebilir. Güzellik duyguda değilse mermer Venüsü kucaklayıp niçin yataklarına götürmüyorlar . »

İçine tatlı bir ümit doğdu ve beğeneceğinden daha az endişe ederek muhayyel Yakubunu bekledi.

Yıllar geçiyor, sazlarla çevrili kulübenin saz benizli Yakubu görünmüyordu . . Gülsümün azabla gelişmiş ince ruhu hayatın tasavvufunu vapıyor bir Rind gibi dünyayı geniş görmeğe gayret ediyordu . . Hayat bir kör döğüşü değildi . . . Gecenin gündüzün nizamı, hayatın icapları, ilâhî adaletin zaman zaman tecellisi onda temiz ve mutlak bir kader fikri yaratmıştı . . . O, mutlak bir gün - saçlarının ağardığı gün de olsa - bir gün Yakuba kavuşacaktı . . .

Bir sabah uyandığı zaman güneş ne kadar aydınlık, gök ne kadar temiz, tabiat ne kadar davet edici idi . . . İşlerine giden erkeklerin yürüyüşlerinde içini kaynatan bir enerji vardı . . . Her baktığı yerde, içindeki kilitlenmiş arzularının prangalarını kırdığını, güzelliklere teslim olduğunu hissediyordu . . . Önünden geçen her delikanlıyı yolundan çevirmek, aşka, arzuya, ihtirasa çağırmak istiyordu.

İlk defa işine gitmedi İlk defa dudaklarını boyamak saçlarını mutadından fazla düzeltmek, en temiz elbisesini giymek ihtiyacını duydu Damarlarında cıva gibi bir mayi dolaşıyor, gözlerinde yaşamak ihtirası tutuşuyordu. Büyük caddelerden bütün kadınlığını yürüyüşüne toplıyarak geçti. Büyük mağazaların camlarında kendi gölgesine sık sık bakarak sinema kapısına kadar gelmişti.

Gözleri vitrindeki resimleri gözden geçiren uzun boylu geniş omuzlu spor ceketli güzel bir delikanlıya takıldı . . . Bir ân . . . Şimdi Gülsümün içinde bu delikanlının kollarında kıvranmak ihtirası var . . . Dudaklarında saz benizli muhayyel sevgilinin ismi : Yakup.

— Bugün matina varmı acaba dedi?

Delikanlı başını çevirdi. Hiç bir cevap vermeden istihfafla yüzünü buruşturup tekrar resimleri seyre koyuldu. Gülsüm ikinci taarruza kendisinde kuvvet buldu.

— Filim güzel değil mi dedi. Bu artisti siz de severmisiniz ? Bunu söylerken yüzü kıp kırmızı olmuştu İçinde kıyametler kopuyor, kulakları oğulduyor, başı dönüyordu Bu artisti bir defa olsun görmemiş ismini işitmemişti. Fakat güzel delikanlı için böyle bir yalanın ne günahı var ?

Erkek başını tekrar Gülsüme döndürdü Gözlerinin içinde düşünce gölgeleri, yüzünde merhamet çizgileri vardı:

— Artisti; evet dedi ; Fakat seni hiç beğenmedim ! . .

Gülsüm sallandı Delikanlı bir az durduktan sonra devam etti:

— Acemi olduğunu görüyorum. Başladığınız yol pek fena . . . Kısadan evine dönmeni tavsiye ederim.

Spor ceketli delikanlı bunları söyler söylemez caddeden geçen güzel bir kadını gözlerile takibederek uzaklaşmıştı

Gülsümün içinde dünyanın en büyük zelzeleleri, en büyük inkisarları kopuyor, vicdanında kendisinin yarattığı allah ellerile saçlarını yoluyordu. Bu fazilet rolü kesen delikanlının arkasından tükürür gibi haykırdı.

— Züppe . . .

İçinde hem ağlamak, hem gülmek, hem yaratmak, hem yıkmak ihtirası vardı.

— Züppe . .

Deliler gibi ve hıçkırık kadar kuvvetli kahkahalarla gülerek inledi :

— Fazilet komiği ! . . sahtekâr Yakup ! . . benim yerimde bir ipek elbiseli bulsaydın yerlere kadar eğilerek kolunu buna uzatırdın değilmi ? . . . Ben çirkinim . . . ben güzel değilim . . . benim göz alan plâtin saçlarım, heykel gibi düzgün ve güzel bir vücudum yok . . . çarpık bacaklarım, soluk elbisem, bir adaleti beklerken bükülmüş belim seni tiksindirdi değilmi ? ah ilâhi adalet . . . ah ilâhi yalan . . .

Deliler gibi gülerek sarhoşlar gibi sallanarak nasıl ve nerelerde dolaştı.. Kir ve ter kokan kömürcü çırağına nasıl teslim oldu ... bunu asla bilemez..

~

Ertesi gün ava çıkan balıkçılar çaydan bir ceset çıkarmışlardı. Doktor bikri izale edilmiş olduğuna dair bir rapor verdi. Ve zabıta bu işin bir intihar veya katil olup olmadığını araştırdı. Fakat hiç kimse Yakubu arayan Gülsümü dalgalara götüren insanî derdi bilmiyor ..

İSMET BOZDAĞ

HALKEVİ ÇALIŞMALARI

NİSAN

Konferanslar:

Bu ay da, diğer aylarda olduğu gibi konferanslarla halkı tenvir ve irşad yolu takib edilmiş müstakil ve seri tertipli konferanslar verilmiştir.

1 — Bu meyanda Parti merkezinden gönderilen Rize mebusu Bay Fuat Sirmen tayyare sineması salonunda (bu günkü dünya şartları arasında Türkiye) mevzulu bir konferans vermiştir. Bu konferansta salonun 1000 kişi istiap kabiliyetine rağmen 1500 kişi bulunmuş ve caddelerdeki hoparlörlerin önlerinde büyük kalabalıklar müşahede edilmiştir.

Hatip bu günkü dünya durumunu, harbın gayri kabili ictinap sirayetini, balkanlardaki harp sahası komşuluğumuzu belirttikten sonra, Türk milletinin kararını vermiş bulunduğunu ve ancak ölmeyi kabul etmiş milletlerin yaşamak hakkı bulunacağını söylemiş Millî Şefin etrafında birlik ve sükûnetin en büyük bir sulh garantisi olduğunu ilâve etmiştir.

Bu konferans bilâhara halk hatipleri tarafından şehirde ve köylerde 4000 dinleyiciye tekrar edilmiştir.

2 — Keza bu ayın içinde Halkevi konferans salonunda profesör Tevfik Âli Çınar tarafından (orman ve kara avının memleket iktisadiyatındaki rölü) mevzulu bir konferans verilmiş kalabalık bir dinleyici tarafından alâka ile takib edilmiştir.

3 — Bundan başka tayyare sineması salonunda mimar Sedad Çetintaş tarafından verilen (Türk mimarî tarihinde Bursa eserleri) adlı konferans seçkin bir kalabalık tarafından dinlenmiş Vilâyet, Parti ve Halkevi erkânı hazır bulunmuştur.

4 — Bundan gayri Halkevi konferans

ve temsil salonunda Çocuk terbiyesi ve Kadın hastalıkları mevzulu bir konuşma ile bu mevzuu takviye edici mahiyette bir Filmden müteşekkil program 5 defa tekrar edilmiş 1630 kişinin istifadesi temin edilmiştir.

5—Asgarî çalışma programına göre tertip edilen (Folklor) konferansı Namdar Karatay tarafından Halkevi konferans salonunda verilmiştir. Namdar Karatay bu konferansında Folklorun ehemmiyetinden ve kısaca tarihçesinden bahsettikten sonra halk edebiyatında Folklorun mevkiine geçmiş, realite bakımından divan edebiyatına üstün bir halk edebiyatının mevcud bulunduğunu izah ederek fikri takviye edici mahiyette bol misâller veren konferans zevk ve alâka ile dinlenmiştir.

Flim:

Bu ay içinde Halkevi sinema salonunda 3 Film üzerinde 15 matine yapılmış ve halka, beden terbiyesi mükelleflerine, ve talebeye gösterilen bu filimlerden 6600 seyircinin istifadesi temin edilmiştir.

Komite ve İdare heyeti toplantıları:

Komite ve İdare heyetlerince mutad 44 toplantı yapılmış ve 4 karar alınarak tatbik edilmiştir.

Resim sergisi:

23 Nisan Çocuk kayramı münasebetile evimiz resim atölyesi tarafından bir " Çocuk resimleri sergisi „ vücude getirilmiştir.

Küçük yaştaki çocukların resimlerini teşhir eden bu sergi son derece alâka ile gezilmiştir. Resimlerin tasnifindeki itina, çocuk temayüllerine, realiteye intibak kabiliyetlerine ve yaşlarına göre tertiplenen psikolojik meşher mektep hocalarını, psikolcji ile alâkadar arkadaşları bilhassa yakından alâkadar etmiş çocuk terbiyesi ve kabiliyetlerinin inkişafı mevzuu üzerinde birçok konuşmalara vesile teşkil etmiştir. Sergiyi 1500 kişi ziyaret etmiştir.

Törenler, toplantılar:

1—İnönü yıl dönümü münasebetile gündüz hoparlörlerle, gece Halkevi konferans salonunda toplu olmak üzere iki grupda tes'it edilmiştir.

Gündüz hoparlörlerle muhtelif hatipler İ n ö n ü muharebelerinin safahatı ve saat saat inkişafı, İsmet İnönünün hayatını anlatmış ve bu vesile ile Türk milletinin hürriyetci, yenilmez ruhu tebarüz ettirilmiştir.

Gece Halkevi konferans salonunda kalabalık ve seçkin bir seyirci huzurunda evvelâ lise tarih muallimi Muhtar Şevket Isca söz almış; hararetli, uzun ve sık sık alkışlarla kesilen bir hitabede bulunduktan sonra Hilmi Tüzmen "İnönü muharebeleri esnasında Bursa„ mevzuu üzerinde bir konuşma yapmış müteakiben halk sazı dinlenmiştir.

Millî Şef İsmet İnönüne Halkevi namına bir tebrik telgrafı çekildikten sonra toplantıya nihayet verilmiştir.

2 - Bu ay içinde Halkevi salonunda iki nişan merasimi yapılmıştır.

Aile toplantısı:

1 — Bu ay da mutad olan aile toplantısı Halkevi salonunda yapıl-

mıştır. Vilâyet, Parti ve Halkevi mensuplarının davetli bulunduğu bu toplantı, Halkevi müzık kolunda çalışan amatörlerin bir konserile başlamış, fıkralar, şiirler okunmuş ve halk sazı, millî ve yerli oyunlar gösterildikten sonra misafirlere, çay ikram edilmiştir.

2 — Keza Bursa doktorlarının mutad olan aylık tıbbî toplantıları Halkevi salonunda yapılmıştır Bu toplantıda evvelce tespit edilen gayeye uyularak yeni hastalıklar ve memleketin karakteristik hastalıkları ve devaları üzerinde konuşmalar yapılmış bu toplantıya da 20 hekim iştirâk etmiştir.

Diğer faaliyetler:

1 — Resim atülyesi faaliyetlerine devam etmektedir.

2 Fotuğraf kursu mnntazaman ve faydalı bir şekilde mesaisini genişletmekte ve daha verimli neticelere doğru yol almaktadır.

3 — Halk sazı, millî oyunlar ve şarkılar kolu haftanın 2 gününde toplantılar yapmakta ve yerli oyunlar ve şarkıların yayımını temin etmektedir.

4 — Köycülük komitesi bir köy gezisi yapmış ve zirai teşviklerde bulunmuştur.

5 — Diş muayenehanesi faideli bir şekilde mesaisine devam etmektedir.

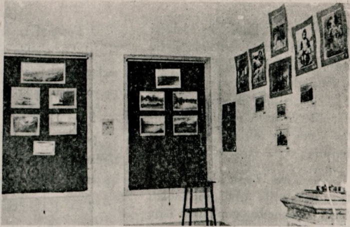
6 — Ticaret kursu, Almanca ve Fransızcakursu(üç devreli)ve ilk tahsil kursları mesailerini yürütmekte ve halkın istifadelerine çalışmaktadır.

ULUDAĞ

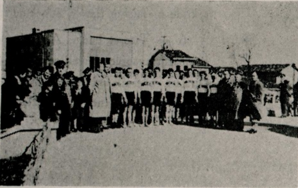
ULUDAĞ : Aylık Bursa Halkevi Dergisidir.
Sahibi ve Neşriyat Müdürü : Halkevi Reisi AVUKAT TEVFİK AYCAN
Yazı işleri Müdürü : NAMDAR KARATAY
Teknik ve Yayın : İSMET BOZDAĞ

Halkevi

Çalışmaları :

Resim Sergisinden Eir Köşe

Atatürk Sokak koşusuna hazırlık

Koşu esnasında

Halkevi
Çalışmaları :

Körler Konseri

Ar komitesinin millî oyun heyeti

Ar komitesinin millî oyun heyeti

Halkevi
çalışmaları:

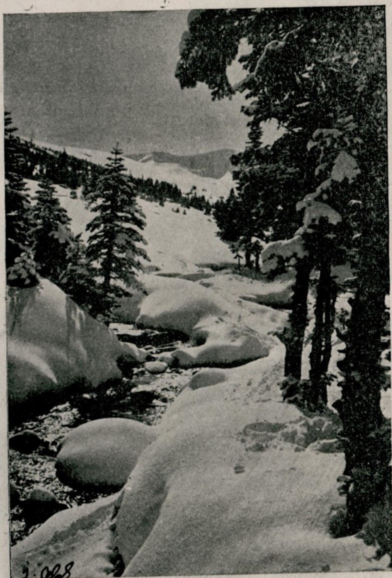
23 Nisan
İntibaları

Bursa Müverrihlerinden
Mehmet Şemsettin efendi
1867 — 1936

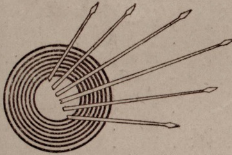
23 Nisanda Çocuklar millî kıyafetlerile Geçit resminde

Uludağ

HALKEVİ DERGİLERİ

Çıkaran Halkevi	Derginin adı	Kaç günde bir çıktığı
Adana	Görüşler	Aylık
Afyon	Taşpınar	"
Amasya	Yeşilırmak	"
Antalya	Türk Akdeniz	İki aylık
Artvin	Çorlu	"
Bafra	Altın yaprak	Aylık
Balıkesir	Kaynak	"
Burdur	Burdur	"
Bursa	Uludağ	"
Çorum	Çorumlu	—
Denizli	İnaç	Aylık
Diyarbakır	Karacadağ	"
Elâziğ	Altan	"
Eminönü	Yeni Türk	"
Eminönü	H. B. Haberleri	İki aylık
Erzurum	Atayolu	Aylık
Eskişehir	Halkevi	"
G. Antep	Başpınar	"
Giresun	Aksu	"
İsparta	Ün	"
İzmir	Fikirler	15 günde bir
Kayseri	Erciyaş	Aylık
Kars	Doğuş	"
Konya	Konya	"
Manisa	Gediz	"
Mersin	İçel	"
Milâs	Yeni Milâs	"
Muğla	Muğla	"
Niğde	Akpınar	"
Niksar	Ülker	"
Trabzon	İnan	"
Tire	K. Menderes	İki aylık
Samsun	XIX Mayıs	Aylık
Sinop	Dıranaz	"
Sivas	IV Eylül	"
Urfa	Ocak	"
Yozgat	Bozok	"
Zonguldak	Karaelmas	Üç aylık

15 Kuruştur.

BURSA: VİLÂYET MATBAASI